

Quarterly Journal of Village and Space Sustainable Development

Autumn 2025, Vol.6, No.3, Serial Number 23, pp 131-154

doi <https://doi.org/10.22077/vssd.2025.8161.1276>

Assessment of Tourism Business Challenges in the Rural Areas of the Oramanat Region, Kurdistan

Shadi Ghobadi^{1*}, Behroz Mohamadi Yeghaneh², Mahdi Cheraghi³

1-Ph.D. Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

2-Associate Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

3-Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

*Corresponding author, Email: shadighobandi23@gmail.com

Keywords:

Tourism, business,
border areas,
Oramanat.

1. Introduction

Tourism is globally recognized as the largest and most complex industry, encompassing diverse dimensions that must correspond to the geographical characteristics of different regions. In areas with significant potential for tourism development that have not achieved satisfactory progress, it is essential to identify the elements and factors that impede tourism growth and dynamism. Tourism enterprises, meanwhile, play a fundamental role in local economic development and job creation. However, numerous threats expose these businesses to collapse and bankruptcy. In such contexts, identifying and analyzing the challenges faced by tourism enterprises and proposing appropriate solutions constitute the central axis of planning and strengthening the sustainability of this sector. Examining these challenges requires a systemic approach, which—if properly analyzed and managed—can expedite tourism development more rapidly than anticipated. The border villages of the Oramanat region exemplify this scenario: due to their unique geographical setting, remarkable architecture, pristine landscapes, and captivating scenery, they have evolved into a major tourist zone hosting multiple enterprises. Yet they face serious problems, including lengthy administrative procedures for business startup, management inefficiencies in launching tourism projects, a lack of supportive legal frameworks for entrepreneurs, insufficient communication and transport infrastructure, social and cultural disruptions, and exposure to natural disasters such as floods and earthquakes. As a result, most tourism businesses in the region still lack operational sustainability and stability. This study therefore aims to identify and examine the challenges surrounding tourism enterprises in the Oramanat region and propose practical solutions to enhance their resilience and sustainability. By attaining a precise understanding of these challenges, effective measures can be undertaken for the development of local tourism businesses and the broader regional economy.

2. Methodology

The present research adopts an applied orientation and a descriptive-analytical framework. To evaluate the impacts and risks affecting tourism enterprises, the FMEA (Failure Mode and Effects Analysis) technique—originally elaborated by the Federal Emergency Management Agency—was employed. In the phase of identifying business-related challenges, assessing associated damages, and designing solutions to reduce vulnerability, both library-based and field methods (interviews and direct observation) were used for data collection. Given that this research relies on expert judgment, sampling continued until theoretical saturation was achieved using the targeted snowball technique. Finally, 20 professionals familiar with tourism-business

Received:

02/Oct/2024

Revised:

19/Jan/2025

Accepted:

04/Feb/2025

processes in the region were selected as informants. After identifying the challenges and proposed corrective measures, those solutions were prioritized using the Best–Worst Method (BWM). The BWM model was applied to determine the relative weight of each indicator and their compatibility level. The compatibility index in BWM ranges from 0 to 1, with values closer to 0 indicating higher consistency in expert evaluation.

3. Findings

The research findings identified 37 challenges (risks) across four dimensions—economic, socio-cultural, environmental, and managerial. Among these, only six challenges fell within an acceptable range, while 31 challenges were classified as severe or critical. The most acute problems were found to be unequal distribution of tourism income, lack of legislation to mitigate environmental risks and pollution, and insufficient attention to human resources within the industry. The implementation of the proposed corrective strategies demonstrated notable efficacy. After applying the recommended actions, only five risks remained at the critical level, while 26 risks improved to an acceptable status—indicating that 83% of previously severe risks were successfully upgraded. Altogether, 16 key proposals were formulated to address the challenges of tourism businesses in the Oramanat region. Among these recommendations, establishing robust public, institutional, and technological infrastructure emerged as the most influential solution for organizing and stabilizing tourism operations.

4. Discussion and Conclusion

The results obtained from the risk assessment model (FMEA) revealed 37 distinct risks distributed among four principal dimensions—economic, socio-cultural, environmental, and managerial—corroborating previous findings by Brun et al. (2014), Bruton et al. (2010), Akbari and Sadeghi (2022), and Mohammadi (2021). Of these identified risks, 31 (83.7%) were classified as severe, underscoring the urgent need for targeted policy interventions and optimal management strategies. Based on the capacities and conditions of the Oramanat region, 16 feasible solutions were ultimately proposed, the implementation of which resulted in an 83.7% improvement, thereby reducing most risks to acceptable levels and leaving only six (16%) in the critical category. The most successful outcomes were achieved in addressing deficiencies in management systems and administrative structures (549 units improvement), lack of environmental protection and regulatory mechanisms (477 units improvement), and insufficient attention to human resources and training (468 units improvement), findings consistent with those of Akbari et al. (2022). Moreover, prioritization results derived from the BWM model indicated that among all proposed interventions, the foremost priorities were the provision of public and institutional infrastructure, the enhancement of technological facilities, and the strengthening of environmental management together with governmental and private-sector support for tourism enterprises. This prioritization aligns with prior studies conducted by Hosseini Kohnouj et al. (2021) and Akbari Arbatan (2019). In conclusion, minimizing the damages experienced by tourism enterprises and enhancing their operational vitality require a three-stage strategic framework encompassing: (1) support for production and investment through government and private-sector measures ensuring profitable and secure capital returns in line with national programs for economic growth; (2) development of institutional and informational infrastructure through short- and long-term programs designed to expand regional capacity for tourism activities; and (3) balancing environmental capabilities and tourism activities by implementing sustainable environmental management to harmonize ecological conservation with the performance of tourism enterprises. Collectively, these strategies can establish a resilient foundation for sustainable tourism development in the Oramanat border region, ensuring long-term stability, improved employment mobility, and equitable economic prosperity.

How to cite this article:

Ghobadi, Sh., Mohamadi Yeghaneh, B., & Cheraghi, M. (2025) Assessment of Tourism Business Challenges in the Rural Areas of the Oramanat Region, Kurdistan. *Village and Space Sustainable Development*, 6(3), 131-154. <https://doi.org/10.22077/vssd.2025.8161.1276>

فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا

دوره ششم، شماره سوم، پیاپی بیست و سوم، پاییز ۱۴۰۴، شماره صفحه ۱۳۱-۱۵۴

<https://doi.org/10.22077/vssd.2025.8161.1276> doi

بررسی چالش‌های کسب‌وکارهای گردشگری در نواحی روستایی منطقه اورامانات کردستان

شادی قبادی^{۱*}، بهروز محمدی یگانه^۲، مهدی چراغی^۳

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

۲. دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

۳. استادیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

* نویسنده مسئول، ایمیل: shadighobandi23@gmail.com

چکیده:

توجه به توسعه کسب‌وکار در مناطق روستایی با توجه به شرایط موجود روند رو به کاهش جمعیت نواحی روستایی از اهمیت بسیاری زیادی برخوردار است. بر این اساس در روستاهای دارای پتانسیل گردشگری بررسی و شناسایی آسیب‌ها و چالش‌های تأثیرگذار بر کسب‌وکارها مربوطه به عنوان یکی از مهم‌ترین اقدامات ضروری جهت توسعه و بهبود وضعیت کسب‌وکارها از ضرورت‌های اولیه محسوب می‌شود. در این رابطه می‌توان نواحی روستایی منطقه اورامانات را مثال زد که به دلایلی نظیر موقعیت جغرافیایی و برگزاری مراسم مختلف با قدمت بالا، به یک مجموعه عظیم گردشگری تبدیل شده‌اند و کسب‌وکارهای زیادی در آن‌ها شکل گرفته است. با این حال کسب‌وکارهای گردشگری موجود در نواحی روستایی این منطقه همواره با چالش‌ها و مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو بوده است که سبب شده تا اغلب کسب‌وکارهای گردشگری موجود در منطقه دارای ماندگاری و ثبات فعالیت نباشند. از همین رو در پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی - تحلیلی سعی شده‌است تا ضمن شناسایی چالش‌های کسب‌وکار گردشگری در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و مدیریتی در نواحی روستایی اورامانات، پیشنهادهای جهت برون‌رفت از وضعیت ایستا (موجود) به وضعیت مطلوب گردشگری ارائه شود. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش، کتابخانه‌ای - میدانی (مصاحبه، مشاهده و پرسشنامه)، بوده است. جامعه آماری پژوهش حاضر ۱۱ روستای منطقه اورامانات که در مجموع دارای ۴۲۲ کسب‌وکارهای گردشگری بوده‌اند، می‌باشد؛ که از این تعداد با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۲۰۱ فرد صاحب کسب‌وکار به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. در این راستا برای تجزیه و تحلیل از تکنیک مدیریت ریسک، برای ارزیابی و استخراج ریسک‌ها و سطح آن‌ها و سپس از مدل ارجحیت‌بندی (BWM) برای اولویت‌بندی پیشنهادها استفاده شده‌است. همچنین از نظرات و تحلیل‌های مربوط به ۲۰ نفر کارشناس که به روش گلوله برفی انتخاب شده‌اند، نیز استفاده شده‌است. بر اساس یافته‌های پژوهش ۳۷ ریسک در چهار بعد (اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، زیست‌محیطی، مدیریتی) شناسایی شده که از این ۳۷ ریسک ۳۱ ریسک آن معادل ۸۳/۷ درصد آن در سطح بارز (خطر جدی) تشخیص داده شده‌اند که لزوم سیاست‌گذاری و ارائه راه‌حل‌های مطلوب را طلب می‌کند. در این راستا بر پایه توانمندی‌های منطقه مورد مطالعه، ۱۶ راه‌حل پیشنهاد شدند؛ که نتایج عملکردی حاصل از آن‌ها نشان داده است که ۷/۸۳ درصد از ریسک‌ها به سطح قابل قبول ارتقاء پیدا شده‌اند و تنها ۱۶ درصد همچنان در سطح ریسک جدی باقی مانده‌اند، اما بهترین عملکرد در کاهش ریسک‌های (نبود مدیریت و عدم وضع قوانین و مقررات در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی‌های زیست‌محیطی، عدم توجه به نیروی انسانی و نبود برنامه‌های آموزشی برای صاحبان کسب‌وکارهای گردشگری) حاصل شده‌است.

واژگان کلیدی:

گردشگری، کسب‌وکار، نواحی روستایی، اورامانات.

تاریخ ارسال:

۱۴۰۳/۰۷/۱۱

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۰/۳۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۱۱/۱۶

۱- مقدمه

امروزه در شرایطی که قرن بیستم به پایان رسیده است هنوز توسعه روستایی با مسائل و چالش‌هایی متعددی مواجه است، زیرا راهبردهای گذشته در زمینه توسعه روستایی موفقیت‌آمیز نبوده است. یکی از این راهبردهایی که اخیراً با تأکید بیشتری در اغلب کشورها به اجرا در آمده، توسعه گردشگری در نواحی روستایی است (حسام و رضوانی، ۱۳۹۴: ۱۲۸). گردشگری روستایی یکی از حوزه‌های نسبتاً جدید در توسعه روستایی است که می‌تواند فرصت‌ها و امکاناتی را به‌ویژه برای اشتغال و درآمد روستایی فراهم کند و در احیاء و نوسازی نواحی روستایی مؤثر باشد (دهقانی و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۰۷). اخیراً، علاقه به گردشگری روستایی به‌ویژه پس از همه‌گیری کووید ۱۹ افزایش یافته است، زیرا گردشگری روستایی به عنوان یک الگوی گردشگری مبتنی بر طبیعت تعریف شده و به دلیل پتانسیل آن برای جایگزینی برای اکوتوریسم شناخته شده است (پنزر کروژ^۱، ۲۰۲۲: ۴۰۶). گردشگری روستایی شکلی از گردشگری پایدار و مسئولانه است که به گردشگران و مسافران این امکان را می‌دهد تا در زندگی روزمره جوامع محلی در محیط‌های روستایی که معمولاً دارای جمعیت کم، تحت تسلط کشاورزی، ویژگی‌های سنتی و فرهنگی متمایز هستند، درگیر شوند (پریاتموکو و همکاران^۲، ۲۰۲۳: ۱). به طور کلی گردشگری روستایی راه‌حل کلی برای همه دردهای و مسائل و مشکلات نواحی روستایی نیست اما یکی از شیوه‌های است که ممکن است آثار اقتصادی مهمی داشته باشد و به نوعی می‌تواند به کند شدن روند تخلیه سکونتگاه‌های روستایی و کاهش مهاجرت روستاییان کمک کند (آینه و الماسی فرد، ۱۴۰۳: ۱۵۶).

گردشگری در مناطق روستایی شامل کسب‌وکارهای مستقل کوچک در یک محیط کاری غیرمنظم می‌باشد. امروزه با توجه به باز ساخت الگوهای کارکردی بسیاری از نواحی روستایی، طراحی کسب‌وکارهای جدید گردشگری در نواحی روستایی یکی از پویاترین ابعاد کارآفرینی را تشکیل می‌دهد. فعالیت‌هایی که در مقاصد گردشگری با اهدافی نظیر بهبود معیشت و رفاه اقتصادی شکل می‌گیرد، هم‌راستا با سایر نقاط جهان با سطوح مختلفی از تهدیدات و ریسک مخاطرات گوناگون نظیر گرمایش جهانی، کاهش تنوع جاذبه‌های گردشگری، تراکم جمعیت انسانی، کاهش خدمات قابل عرضه، عدم تعادل‌های مالی در منطقه، نابرابری درآمدها و نابرابری‌های اجتماعی مواجه است (صادقلو و همکاران، ۱۳۹۶: ۴). بررسی چالش‌های عمده کسب‌وکارهای گردشگری در ابعاد محلی، تابع شناختی از عناصر محیطی در بستر جغرافیایی خاصی است؛ که هیچ الگوی تکراری برای اندازه‌گیری آن وجود ندارد. در این چارچوب می‌توان به سیاست تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی گردشگری روستایی در کشور نروژ، رقابت‌پذیری قومیت‌ها در مناطق مختلف روستایی در استرالیا، بهبود روش‌های آموزشی به خصوص در زمینه یادگیری کسب‌وکارهای گردشگری و پیوند آن با صنعت در آلمان اشاره کرد (پرفتو و سانچز^۳، ۲۰۱۸: ۵۲۹). این مسئله در کشورهای در حال توسعه همانند ایران به شکل دیگری نمود پیدا می‌کند و اغلب کسب‌وکارهای گردشگری به صورت خودجوش، بدون شناخت و برنامه و بدون در نظر گرفتن تمامی جوانب به معرض ظهور می‌رسد (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۵). در حالی که گردشگری روستایی پتانسیل قابل توجهی برای رشد اقتصادی، حفظ فرهنگی و حفاظت از محیط‌زیست ارائه می‌دهد، این بخش اغلب با زیرساخت‌های ناکافی، منابع مالی محدود و استراتژی‌های بازاریابی ناکافی دست و پنجه نرم می‌کند؛ بنابراین توسعه گردشگری روستایی مجموعه‌ای منحصربه‌فرد از چالش‌ها را ارائه می‌دهد که ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و زیرساختی را در بر می‌گیرد (المتریز^۴، ۲۰۲۳: ۲۹). این مشکلات سبب می‌شود تا بیشتر صاحبان مشاغل گردشگری، برای توسعه کسب‌وکار خود اقدام نکنند و یا آنان که اقدام کرده‌اند در میانه راه متوقف شده و سرانجام دست از کار بکشند. کسب‌وکارهای گردشگری نقش مهمی در توسعه

^۱ - Panzer-Krause

^۲ - Priatmoko et al

^۳ - Perfetto & Sánchez

^۴ - Al Matris

اقتصادی و رشد اشتغال‌زایی محلی دارند. تهدیدهای زیادی این کسب‌وکارها را در معرض سقوط و ورشکستگی قرار می‌دهد. این تهدیدات علل و ریشه‌هایی چون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و حتی زیست‌محیطی دارند. تحریم‌های خارجی، اعمال نفوذ برخی گروه‌های قدرتمند در جامعه، شیوع بیماری‌های همه‌گیر همانند کرونا مهم‌ترین تهدیدهایی هستند که کسب‌وکارها به صورت کلی و کسب‌وکارهای گردشگری را به صورت خاص تهدید می‌کنند (محمدی، ۱۴۰۰: ۵). در چنین شرایطی شناسایی و بررسی چالش‌های کسب‌وکارهای گردشگری و ارائه راه‌حل‌های مناسب محور و اساسی برای برنامه‌ریزی و تقویت پایداری این کسب‌وکارها می‌باشد. لذا بررسی چالش‌های کسب‌وکارهای گردشگری، مستلزم نگاه فرا سیستمی به این بخش است که اگر به درستی تحلیل شود و مورد خطاب قرار گیرد، شرایط لازم جهت توسعه آن زودتر از حد انتظار به وقوع می‌پیوندد.

در این رابطه می‌توان به بررسی چالش‌های پیش روی کسب‌وکارهای گردشگری در روستاهای مرزی منطقه اورامانات در شهرستان سروآباد به دلیل موقعیت جغرافیایی، معماری خارق‌العاده این روستاها، طبیعت کاملاً بکر و چشم‌نواز، برگزاری مراسم مختلف با قدمت بالای ۸۰۰ سال و... پرداخت؛ که ظرفیت گردشگری آن، فرصت پیشرفت را پیش روی جوامع محلی قرار داده است. طوری که این نواحی روستایی به یک مجموعه عظیم گردشگری تبدیل شده‌اند و کسب‌وکارهای زیادی در آن‌ها شکل گرفته است. در روستاهای منطقه اورامانات با توجه به پتانسیل‌های گردشگری ذکر شده مشاغل مرتبط همانند فروش غذاهای محلی در رستوران‌های کوچک، اجاره وسایل تفریحی و منزل، راهنمای گردشگران (تور لیدری)، تولید و فروش صنایع دستی و... وجود دارد که همواره با چالش‌ها و آسیب‌های فراوان در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و... روبه‌رو می‌باشند که این چالش‌ها سبب شده تا اغلب کسب‌وکارهای گردشگری موجود در منطقه دارای ماندگاری و ثبات فعالیت نباشند. لذا لازم است تا با بررسی چالش‌های دخیل در این زمینه و ارائه راهکارهای مناسب به عنوان هدف اصلی پژوهش حاضر، به درکی درستی از چالش‌های پیش‌رو رسیده تا اثربخشی لازم را داشته باشد. از این‌رو پژوهش حاضر در پی پاسخ به سؤال‌ها زیر می‌باشد:

مهم‌ترین چالش‌های پیش روی کسب‌وکارهای گردشگری در محدوده مورد مطالعه کدام‌اند؟ اولویت اقدامات مطلوب، جهت کاهش آسیب‌ها و در مقابل گرایش به وضعیت مطلوب کسب‌وکار گردشگری در منطقه اورامانات کدام‌اند؟

۲- بنیان نظری‌ای

گردشگری در بسیاری از کشورهای جهان جزو پیچیده‌ترین کسب‌وکارهای بشری است و به عنوان فعالیتی چندوجهی دارای کارکردهای گوناگون و مثبت است که از آن میان می‌توان به اشتغال‌زایی، کسب درآمد و تقویت زیرساخت‌ها اشاره کرد (بهادرانی و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۱۵). گردشگری همچنین، صنعتی پویا و پیچیده در سیستم جهانی است و از موفق‌ترین صنایع جهانی به شمار می‌رود این صنعت از اجزای متنوعی تشکیل شده که بخش عمده‌ای از آن کسب‌وکارهای کوچک و متوسط‌اند (محمدی، ۱۴۰۰: ۴۱) که در قالب دفاتر ملی گردشگری، هتل‌ها، جاذبه‌های گردشگری، حمل‌ونقل، تورهای سیاحتی، آژانس‌های مسافرتی و رستوران‌ها فعالیت می‌کنند (رایز-منندز و همکاران^۱، ۲۰۱۹: ۲). کسب‌وکار گردشگری، به هر نوع کار و فعالیت اعم از غیرتجاری و یا تجاری و بازرگانی که در حوزه گردشگری به منظور کسب درآمد و در قالب یک شرکت و محل تجاری و یا بدون آن انجام می‌شود، گفته می‌شود (قادری و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۱). امروزه، کسب‌وکارهای گردشگری در ایجاد ارزش‌های بیشتر برای مشتریان در حال رقابت هستند و به طور فزاینده‌ای به عنوان بخش اساسی اقتصادهای جهانگردی به تصویر کشیده می‌شود، مشاغل کوچک به دلیل پتانسیل درک

^۱ - Reyes-Menendez et al

شده برای توسعه اقتصاد محلی، مورد توجه سیاست‌گذاران در کشورهای در حال توسعه قرار می‌گیرند (خزائی و همکاران،^۱ ۲۰۱۷). کسب‌وکارهای کوچک و متوسط ستون فقرات صنعت گردشگری را تشکیل می‌دهند (فرزین و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۳). این مدل کسب‌وکارها در حوزه گردشگری قادرند به طور غیرمستقیم در حیطه هتلداری و رستوران‌داری در تأمین کالاها و خدمات مورد نیاز مشاغل مرتبط با گردشگری به صورت غیرمستقیم ایجاد اشتغال کنند (شاکریان، ۱۳۹۲: ۴۶). کسب‌وکارهای کوچک و متوسط نقش مهمی در توسعه صنعت گردشگری دارند و در اکثر کشورهای توسعه‌یافته در گردشگری از اهمیت بالایی برخوردار هستند. به عنوان مثال، در کانادا، ۹۹ درصد از مشاغل صنعت گردشگری را مشاغل کوچک تشکیل می‌دهند (پیرس^۲، ۲۰۱۶: ۴۵). میان توسعه مشاغل گردشگری و احساس رفاه و رضایت ساکنان روستایی از زندگی رابطه برقرار است (مظفری و قاسمی، ۱۴۰۳: ۲۶). در اصل توسعه این نوع تجارت منجر به افزایش کیفیت زندگی روستاییان می‌شود. نقش کسب‌وکارهای کوچک گردشگری در زمینه‌هایی مانند رفاه، سلامت بهره‌وری، صمیمیت، امنیت جامعه و احساس رفاه مثبت ارزیابی شده‌است و می‌تواند به حفظ و افزایش جمعیت روستا کمک شایانی کند (قربانی سی‌سخت، ۱۳۹۶: ۳۲).

کسب‌وکارهای گردشگری به طور کلی در سه دسته زیر قرار می‌گیرند:

الف: کسب‌وکارهای خانگی: این کسب‌وکارها اغلب کوچک مقیاس و در خانه یا محیطی نزدیک به خانه، با سرمایه محدود و اغلب با استفاده از نیروی کار خود و خانواده فعالیت می‌کنند (ساعدپناه، ۱۳۹۶: ۱۹). از جمله چالش‌هایی که کسب‌وکارهای خانوادگی با آن روبه‌رو می‌شوند می‌توان به فصلی بودن بعضی از این کسب‌وکارها اشاره کرد. از آنجایی که خانواده ممکن است منبع درآمد خود را در مواجهه با این چالش از دست بدهد، این چالش می‌تواند استرس‌های شخصی و مالی بسیاری برای خانواده‌ها ایجاد کند و مانعی بر سر راه معیشت پایدار آن‌ها باشد. اغلب خانواده‌هایی که در صنعت گردشگری مشغول به کارند، فضای خانه خود را با مشتریان شریک می‌شوند که این عامل می‌تواند بر کار و زندگی خانوادگی آن‌ها اثر بگذارد. یکی دیگر از چالش‌ها، ارائه خدمات پر تماس به گردشگران، صرف‌نظر از مکان آن (خانه یا هر مکان دیگر) است که می‌تواند به عنوان یک مانع بزرگ در برابر حریم شخصی افراد تلقی شود. از جمله چالش‌های دیگر این صنعت برای کسب‌وکارهای خانوادگی، ساعت کاری زیاد، درآمدهای اندک، نداشتن وقت آزاد یا نبود شرایط مناسب برای استفاده از وقت آزاد (به دلیل حضور مشتری) هستند. باید این نکته را هم مدنظر قرار داد که خانواده‌ها ممکن است آگاهانه الگوهای رفتاری خود را به منظور تطبیق با منافع حاصل از گردشگران و گردشگری تغییر دهند (گنز و همکاران^۳، ۲۰۰۴: ۱۲). ب: کسب‌وکارهای کوچک و متوسط مقیاس: عبارت‌اند از کسب‌وکارهایی که حدوداً با ۲۵ کارمند، توسط یک خانواده یا تعداد کمی از افراد محلی کنترل می‌شوند و اغلب به منطقه محلی وفادارند و از افراد و تأمین‌کنندگان محلی استفاده می‌کنند (موسایی، ۱۳۹۰: ۱۲۱). ج: کسب‌وکارهای بزرگ: شرکت‌های بزرگ معمولاً دارای امکانات چندگانه بوده و لزوماً همواره در یک منطقه‌ی خاص قرار ندارند که از جمله آن‌ها می‌توان هتل‌ها و رستوران‌های زنجیره‌ای را نام برد. این کسب‌وکارها ممکن است وفاداری زیادی به یک منطقه نداشته باشند، کارکنان (مخصوصاً در سطوح بالاتر) و تأمین‌کنندگان خود را خارج از منطقه خود انتخاب می‌کنند، اغلب بسیار حرفه‌ای بوده و به خوبی از انتظارات گردشگران مطلع‌اند و منابع لازم را برای تأمین تقاضای بازار به کار می‌گیرند. به طور کلی در کسب‌وکارهای صنعت گردشگری، پیچیدگی‌هایی وجود دارد که این کسب‌وکارها را در نوع خود منحصر به فرد می‌کند. به عنوان مثال ویژگی‌هایی مانند پاره‌وقت بودن این کسب‌وکارها، محوریت قرار گرفتن خانه و تبدیل شدن به یک سرگرمی، در درجه دوم قرار گرفتن فعالیت‌های اقتصادی -

^۱ - Khazaei et al

^۲ - Pierce

^۳ - Getz et al

گردشگری نسبت به فعالیت‌های اصلی دیگری مانند کشاورزی و مزرعه‌داری (مانند گردشگری مزرعه محور) و دشواری در تفکیک‌پذیری محیط خانوادگی از کسب‌وکار گردشگری (مانند تخت و صبحانه)، وجود این ویژگی‌ها می‌تواند فرصت‌های کسب‌وکار بسیاری برای اشخاص و خانواده‌ها فراهم سازد (قادری نسب، ۱۳۹۹: ۶۱).

در عین حال در رابطه با کسب‌وکارهای مرتبط با گردشگری مجموعه‌ای از شرایط و عوامل وجود دارند که می‌توانند چالش‌های اساسی را برای این کسب‌وکارها به وجود بیاورند. چالش را می‌توان یک پدیده سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و یا شخصی تعریف کرد که پتانسیل‌های شخص را برای کسب‌وکار به طور موقت یا دائم محدود می‌کند (فراهانی و الوندی، ۱۳۹۹: ۱۰۹)؛ که از منظر نواحی روستایی و کسب‌وکارهای مرتبط با آن می‌تواند شامل دوری از بازارهای فروش، بالا بودن هزینه‌های حمل‌ونقل، دوری از نهادها و سازمان‌های حمایت‌کننده، عدم زیرساخت‌های مناسب، فقدان نیروی کار ماهر و عدم زیرساخت‌های اینترنتی شود (پاو، ۲۰۱۸: ۱۲۶).

دیدگاه‌های مختلفی در خصوص عوامل تبیین‌کننده موفقیت کسب‌وکارهای گردشگری وجود دارد. دیدگاه نخست در این زمینه، نگاه اقتصادی است و بر مبنای آن گردشگری و فرصت‌های کارآفرینانه مرتبط با آن از طریق ایجاد کسب‌وکارهای فردی و رقابت آن‌ها در بازار آزاد به بهترین شکل توسعه می‌یابند (طیبی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۲۸). سه انتقاد عمده وارده به این دیدگاه آن عبارت است از: ۱- تفکیک گردشگری و مشاغل مرتبط با آن از اجتماع و محیط زمینه آن؛ ۲- عدم توجه به وابستگی متقابل بخش‌ها و کنشگران فعال در گردشگری؛ ۳- کمبود منابع مالی کسب‌وکارهای کوچک وابسته به گردشگری جهت ارتقای خدمات خود (عبدالله زاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۱). دیدگاه دوم به کسب‌وکارهای گردشگری، رهیافت توسعه اجتماعی گردشگری و کارآفرینی است. از این منظر گردشگری محصولی اجتماعی است و علاوه بر ضرورت وجود مهارت‌های کارآفرینانه کسب‌وکار، توانایی‌های محلی همچون رهبری محلی و شبکه‌های رسمی و غیر رسمی نیز، نیاز است. از این دیدگاه سه شاخص عمده‌ی اثرگذار بر ایجاد و رونق کسب‌وکارهای و توسعه کارآفرینی در بخش گردشگری عبارت‌اند از: ۱- چارچوب قانونی و نظارتی مربوط به گردشگری؛ ۲- زیرساخت‌ها و محیط کسب‌وکار و ۳- منابع انسانی، فرهنگی و منابع طبیعی (کاویانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۵۶). در این زمینه مطالعات متعددی صورت گرفته که در ادامه به برخی از جدیدترین و مرتبط‌ترین آن‌ها پرداخته شده‌است:

جدول ۱- پیشینه پژوهش

ردیف	عنوان	پژوهشگر (ان)	سال	روش	یافته‌ها
۱	شناسایی پیشران‌های مؤثر بر توسعه پایدار کسب‌وکارهای روستایی (مورد مطالعه: شهرستان خواف)	گرگانی، امیرحسین و همکاران	۱۴۰۳	ابزار مورد استفاده برای جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه‌ای بوده است. جهت انجام آزمون‌های آماری و توصیفی از نرم‌افزارهای SPSS26 و LISREL8.8 استفاده شده‌است.	عامل اقتصادی و آموزشی - مهارتی به عنوان مؤثرترین پیشران‌های توسعه کسب‌وکار می‌باشد.
۲	شناسایی و ارزیابی موانع توسعه کسب‌وکارهای کوچک روستایی در شهرستان هرسین	اران، محمدعلی	۱۴۰۲	پارادایم این پژوهش اثبات گرایانه با رویکرد کمی می‌باشد و به شیوه توصیفی، پیمایشی می‌باشد	مهم‌ترین موانع توسعه کسب‌وکارهای روستایی در هرسین به ترتیب عبارت‌اند از: موانع اقتصادی، موانع ساختاری - سیای و موانع خانوادگی.

^۱ - Powe

ردیف	عنوان	پژوهشگر (ان)	سال	روش	یافته‌ها
۳	تحلیل راهبردی کسب‌وکارهای روستایی وابسته به گردشگری در دوران همه‌گیری کرونا	عزیزی خالیلی، طاهر و همکاران	۱۴۰۲	رویکرد پژوهش توصیفی تحلیلی بوده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه ساختارمند حضوری و تلفنی و یادداشت‌برداری از طریق فن تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی و با نرم‌افزار مکس کیودا انجام شد.	ترویج فرهنگ بهداشت و سلامت فردی و گروهی، ظرفیت‌سازی و توانمندسازی جوامع محلی، مشکلات اقتصادی کاهش درآمد و بیکاری افراد و ریسک سرمایه‌گذاری گردشگری به ترتیب مهم‌ترین نقاط قوت، فرصت، ضعف و تهدید بیان شده‌است.
۴	سنجش تاب‌آوری کسب‌وکارهای گردشگری در برابر بحران شیوع ویروس کووید ۱۹ مطالعه موردی: سکونتگاه‌های ساحلی شهرستان بابلسر	علیقلی زاده فیروز جایی، ناصر	۱۴۰۱	روش تحقیق توصیفی-تحلیلی مبتنی بر پیمایش می‌باشد. داده‌های تحقیق از طریق پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری شده است.	میزان تاب‌آوری کسب‌وکارهای مرتبط با بخش گردشگری در شهر بابلسر و روستاهای ساحلی این شهرستان بالاتر از حد متوسط می‌باشد.
۵	راهبردهای توسعه کسب‌وکارهای گردشگری روستایی مطالعه موردی: استان زنجان	چراغی، مهدی	۱۴۰۱	روش تحقیق از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی و از نظر هدف کاربردی است. روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و میدانی بوده و برای جمع‌آوری داده‌های میدانی از پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شده‌است	رویکرد ارائه اعتبارات مالی توسط بانک‌ها به عنوان جذاب‌ترین راهبرد جهت توسعه کسب‌وکار در روستاهای هدف گردشگری استان زنجان ارائه می‌شود.
۶	شناسایی چالش‌های پیش روی توسعه اکوسیستم کسب‌وکارهای کارآفرینانه گردشگری روستایی در بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت	حسینی کهنوج، سید رضا و همکاران	۱۴۰۰	استفاده از رویکرد آینده‌پژوهی و استفاده از نرم‌افزار MICMAC	مسائل مالی و اقتصادی بالاترین ضریب تأثیرگذاری را دارند. ریشه این مشکلات را می‌توان در عواملی همچون بازاریابی و مسائل مالی و بودجه محدود کارآفرینان و حمایت‌های ضعیف از آن‌ها جستجو کرد.
۷	تحلیل نقش توسعه گردشگری در رونق کسب‌وکارهای خرد روستایی مطالعه موردی: دهستان باروق، شهرستان میان‌دوآب	کریم زاده، حسین و ولایی، محمد	۱۴۰۰	از لحاظ هدف پژوهش از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی تحلیلی است و برای گردآوری اطلاعات از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده‌است	مهم‌ترین زمینه ایجاد کسب‌وکار، در این منطقه، توسعه مشاغل خدماتی و فراوری محصولات کشاورزی است.
۸	عوامل و چالش‌های اثرگذار بر بخش گردشگری: تحلیل دلفی از گردشگری بوتسوانا	گاباسیان و چیگویی ^۱	۲۰۲۳	در این پژوهش از فلسفه تحقیق تفسیر گرایی استفاده شده‌است. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته از ۱۰ شرکت‌کننده که از بخش‌های مختلف صنعت گردشگری جمع‌آوری شدند.	عوامل و چالش‌های مختلفی که مهم‌ترین این موارد عبارت‌اند از: کووید ۱۹ (و بیماری‌های همه‌گیر)، سیاست‌ها (و مقررات) دولت؛ شرایط اقتصادی و تغییرات آب و هوایی بر گردشگری بوتسوانا تأثیرگذار هستند.

^۱ Gabasiane and Chiguvu

ردیف	عنوان	پژوهشگر (ان)	سال	روش	یافته‌ها
۹	چالش‌ها و فرصت‌ها مربوط به کسب‌وکارهای کوچک گردشگری در آفریقای جنوبی	سازمان بین‌المللی کار ^۱	۲۰۲۳	روش پژوهش توصیفی و جمع‌آوری اطلاعات بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای و مصاحبه می‌باشد.	عدم تنوع، استفاده ناکافی از اطلاعات بازار، برنامه‌ریزی مقطعی، دسترسی ناکافی به امور مالی، پوشش بیمه‌ای ضعیف، دیجیتالی نشدن خدمات، قیمت بالای خدمات از مهم‌ترین چالش‌ها هستند.
۱۰	بررسی تأثیرات فرآیندهای کسب‌وکارهای تجارت الکترونیک در زنجیره تأمین گردشگری	ژو ^۲ و همکاران	۲۰۲۰	روش تحقیق توصیفی-تحلیلی می‌باشد. ابزار گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی-پرسشنامه بوده است.	زنجیره تأمین بر مدل کسب‌وکارهای الکترونیکی تأثیرات فراوانی دارد
۱۱	بررسی تحلیل تاب‌آوری کارآفرین بر موفقیت کسب‌وکار	ایالا و مانزانو ^۳	۲۰۱۴	روش تحقیق کمی و توصیفی-تحلیلی می‌باشد. ابزار گردآوری اطلاعات به دو صورت کتابخانه‌ای و میدانی با کمک پرسشنامه است.	رابطه مثبت و معناداری بین تاب‌آوری کارآفرینی و رشد شرکتشان وجود دارد
۱۲	بررسی عوامل تأثیرگذار بر عملکرد کسب‌وکارهای کوچک گردشگری در ایالت کنتاکی آمریکا	برون ^۴ و همکاران	۲۰۱۴	ابزار گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای است و روش تحقیق به صورت کیفی است.	ارزش‌های شخصی کسب‌وکارهای کوچک می‌تواند بر انتخاب راهبردهای بازاریابی تأثیرگذار باشد. همچنین راهبردهای بازار محور به صورت قابل ملاحظه‌ای بر عملکرد کسب‌وکارهای کوچک گردشگری تأثیر می‌گذارد.
۱۳	بررسی عوامل تأثیرگذار بر تاب‌آوری کسب‌وکارهای خانگی در نواحی روستایی و شهری کشور آمریکا	برتون ^۵ و همکاران	۲۰۱۰	ابزار گردآوری داده‌ها به وسیله پرسشنامه انجام شده است. روش تحقیق کمی و از نوع توصیفی-تحلیلی است.	سرمایه اجتماعی، چالش‌های درون و برون بنگاه‌ای و کمک‌های دولتی مرکزی مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر تاب‌آوری کسب‌وکارهای خانگی در نواحی روستایی و شهری کشور آمریکا می‌باشند.

بر اساس مطالعات انجام شده مشخص گردید که گردشگری خصوصاً کسب‌وکارهای مرتبط با آن دارای چالش‌های مختلفی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و... می‌باشد. پژوهش‌های انجام گرفته راهنمایی پژوهشگران در زمینه درک درست از مفهوم گردشگری روستایی، کسب‌وکارها و چالش‌های مرتبط با آن و انتخاب درست روش تحقیق مناسب بوده است. به طور کلی فراتر از دیگر تحقیق‌های انجام شده، می‌توان بیان نمود که مهم‌ترین جنبه نوآوری پژوهش حاضر علاوه بر محدودیت مورد مطالعه، شناسایی چالش‌های کسب‌وکارهای گردشگری در نواحی روستایی بر پایه مدل ارزیابی ریسک FEMA (آژانس فدرال مدیریت شرایط اضطراری) می‌باشد که برای نخستین بار در این پژوهش انجام گرفته است.

¹ - International labor organization

² - Guo

³ - Ayala & Manzano

⁴ - Brown

⁵ - Brewton

۳- روش، تکنیک‌ها و قلمرو

تحقیق حاضر از نوع کاربردی و به لحاظ روش، توصیفی-تحلیلی است. در پژوهش حاضر جهت ارزیابی آسیب‌های حاصل از کسب‌وکارهای گردشگری از تکنیک ^۱FMEA (آژانس فدرال مدیریت شرایط اضطراری) استفاده گردیده و در مرحله شناسایی چالش‌های مربوط به کسب‌وکارهای گردشگری، آسیب‌های ناشی از آن‌ها و راهکارهای کاهش آسیب‌پذیری از روش کتابخانه‌ای، مصاحبه و مشاهده (میدانی) بهره برده شده و اطلاعات لازم جمع‌آوری شده‌است. از آنجا که هدف پژوهش حاضر مبتنی بر نظر کارشناسان است، گردآوری اطلاعات تا رسیدن به اشباع تئوریک^۲ با روش گلوله‌برفی (هدفمند) ادامه یافت و در نهایت ۲۰ نفر انتخاب شده‌اند. و به صورت فردی مورد مصاحبه قرار گرفتند. در این تحقیق، جامعه آماری شامل متخصصین گردشگری و آشنا با فرایند کسب‌وکارهای گردشگری بوده‌اند؛ بنابراین گردآوری اطلاعات تا رسیدن به اشباع تئوریک^۳ با روش گلوله‌برفی (هدفمند) ادامه یافت و در نهایت ۲۰ نفر انتخاب شده‌اند. برای این کار از مشارکت‌کنندگان دو سؤال گسترده و عمومی پرسیده شد: ۱- در مورد پدیده مورد نظر چه تجربه‌ای دارید؟ ۲- چه زمینه یا وضعیتی نوعاً بر تجربه شما از پدیده مورد نظر تأثیرگذار بوده است؟ این دو سؤال به طور ویژه متمرکز بر گردآوری داده‌هایی است که منجر به توصیفی متنی و توصیفی ساختاری از تجارب می‌شود و نهایتاً درکی از تجارب مشترک مشارکت‌کنندگان فراهم می‌کند. پس از مشخص شدن ابعاد یا کدهای موضوعی اقدام به استخراج کدهای باز شد. این کدها مستقیماً از مصاحبه‌های کارشناسان و تجربه زیسته آن‌ها در مواجهه با چالش‌های موجود در توسعه کسب‌وکارها به‌دست آمد. در این مرحله از کدگذاری بسیاری از پاسخ‌ها که دارای شباهت‌ها و اشتراکاتی بود یکپارچه شد و جهت جلوگیری از تکرار بسیاری از آن‌ها حذف شد.

ارزیابی ریسک یک روش منطقی برای تعیین اندازه کمی و کیفی خطرات و بررسی پیامدهای بالقوه ناشی از حوادث احتمالی بر روی افراد، مواد، تجهیزات و محیط است. در حقیقت از این طریق میزان کارآمدی روش‌های کنترلی موجود مشخص شده و داده‌های بالارزشی برای تصمیم‌گیری در زمینه کاهش ریسک، خطرات، بهسازی سیستم‌های کنترلی و برنامه‌ریزی برای واکنش به آن‌ها فراهم می‌شود. ارزیابی ریسک، فرایندی است که نیازمند تجربه، تخصص و دقت بالا بوده و می‌بایست در قالب کار تیمی و با بهره‌گیری از توان کارشناسان انجام پذیرد (جهانگیرزاده و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۳). در مرحله اول چالش‌های مربوط به کسب‌وکارهای گردشگری در نواحی مرزی منطقه اورامانات کردستان با استفاده از روش پویش محیطی و استفاده از نظرات خبرگان و کارشناسان مربوطه و روش میدانی (حضور در منطقه و مصاحبه با برخی از صاحبان مشاغل) شناسایی شده و در مرحله بعد برای به‌دست آوردن احتمال وقوع چالش‌ها از روش FMEA به شرح زیر استفاده شده‌است:

- شناسایی حالات خرابی سیستم (در این مرحله به شناسایی حالات خرابی با استفاده از روش‌های طوفان فکری، دلفی و غیره پرداخته می‌شود). پس از شناسایی چالش‌های مربوط به کسب‌وکارهای گردشگری در نواحی مرزی منطقه اورامانات کردستان، از گروه خبرگان شناسایی شده خواسته شده طبق جدول ۱ در صورتی چالش مربوطه بدون هشدار اولیه و

^۱ Failure Mode and Effect Analysis

^۲ اشباع داده یا اشباع نظری رویکردی است که در پژوهش‌ها برای تعیین کفایت نمونه‌گیری مورد استفاده قرار می‌گیرد. و به معنای این است که خصوصیات یک دسته یا طبقه تئوریک به اشباع رسیده است (رستگار و همکاران، ۱۳۹۶). این حالت زمانی رخ می‌دهد که داده بیشتری که سبب توسعه تعدیل، بزرگتر شدن یا اضافه شدن به تئوری موجود گردد به پژوهش وارد نشود. بنابراین در این وضعیت داده‌جدیدی که به پژوهش وارد می‌شود طبقه‌بندی موجود را تغییر نمی‌دهد یا پیشنهادی برای ایجاد طبقه جدید ایجاد نمی‌کند (رنجبر، ۱۳۹۱).

^۳ اشباع داده یا اشباع نظری رویکردی است که در پژوهش‌ها برای تعیین کفایت نمونه‌گیری مورد استفاده قرار می‌گیرد. و به معنای این است که خصوصیات یک دسته یا طبقه تئوریک به اشباع رسیده است (رستگار و همکاران، ۱۳۹۶). این حالت زمانی رخ می‌دهد که داده بیشتری که سبب توسعه تعدیل، بزرگتر شدن یا اضافه شدن به تئوری موجود گردد به پژوهش وارد نشود. بنابراین در این وضعیت داده‌جدیدی که به پژوهش وارد می‌شود طبقه‌بندی موجود را تغییر نمی‌دهد یا پیشنهادی برای ایجاد طبقه جدید ایجاد نمی‌کند (رنجبر، ۱۳۹۱).

- به صورت بسیار پرخطر باشد عدد ۱۰ و در صورتی که چالش دارای خطر نبوده (فاقد اثر) باشد عدد ۱ در جدول شماره ۲ و در ستون مربوط به اثر (شدت) به آن چالش اختصاص می‌دهیم.
- برآورد احتمال وقوع هر چالش: این گام شامل شناسایی علل و احتمال آن‌ها است. برای نمونه طبق جدول ۲، در صورتی که احتمال وقوع چالش فوق‌العاده زیاد باشد عدد ۱۰ و زمانی که احتمال وقوع چالش فوق‌العاده کم باشد، عدد ۱ در جدول ۳ و در ستون مربوط به احتمال وقوع مربوط به آن خرابی درج می‌نماییم.
 - تعیین نحوه تشخیص وقوع حالات خرابی است: درواقع اطمینان از امکان تشخیص زودهنگام بسیار مهم است. برای مثال طبق جدول ۲، در صورتی که وقوع چالش غیرقابل شناسایی باشد عدد ۱۰ و اگر وقوع چالش به راحتی قابل تشخیص باشد عدد ۱ در جدول ۳ و در ستون مربوط به تشخیص (کشف) در نظر می‌گیریم.
 - محاسبه عدد اولویت ریسک (میزان بحرانی بودن با محاسبه عدد اولویت که محدوده‌ای بین ۱ تا ۱۰۰۰ دارد تعیین می‌شود. عدد اولویت ریسک از حاصل ضرب سه فاکتور شدت اثر ریسک، احتمال وقوع و قابلیت کشف به دست می‌آید)، (امیدوار و نیرومند، ۱۳۹۶: ۶۴).
 - کاهش حالات خرابی با ارائه و پیشنهاد راه حل‌ها (اعضای تیم برای کاهش خرابی‌های ناشی از چالش‌ها شناخته شده تلاش و برنامه‌ریزی می‌کنند).

جدول ۲- نحوه تخصیص امتیاز به شدت چالش، احتمال وقوع و احتمال تشخیص

امتیاز	شدت اثرگذاری چالش	احتمال وقوع چالش	کشف (تشخیص) چالش
۱۰	بسیار خطرناک با هشدار اولیه	فوق‌العاده زیاد	غیرقابل شناسایی
۹	بسیار خطرناک با هشدار اولیه	خیلی زیاد	غیرقابل شناسایی
۸	بسیار زیاد	تکرارشونده	احتمال کشف پایین
۷	زیاد	زیاد	احتمال کشف پایین
۶	متوسط به بالا	متوسط به بالا	احتمال کشف معمولی
۵	متوسط	متوسط	احتمال کشف معمولی
۴	کم تا متوسط	کم تا متوسط	احتمال کشف بسیار بالا
۳	کم	کم	احتمال کشف بسیار بالا
۲	خیلی کم	خیلی کم	به راحتی قابل تشخیص نیست
۱	فاقد اثر	فوق‌العاده کم	به راحتی قابل تشخیص نیست

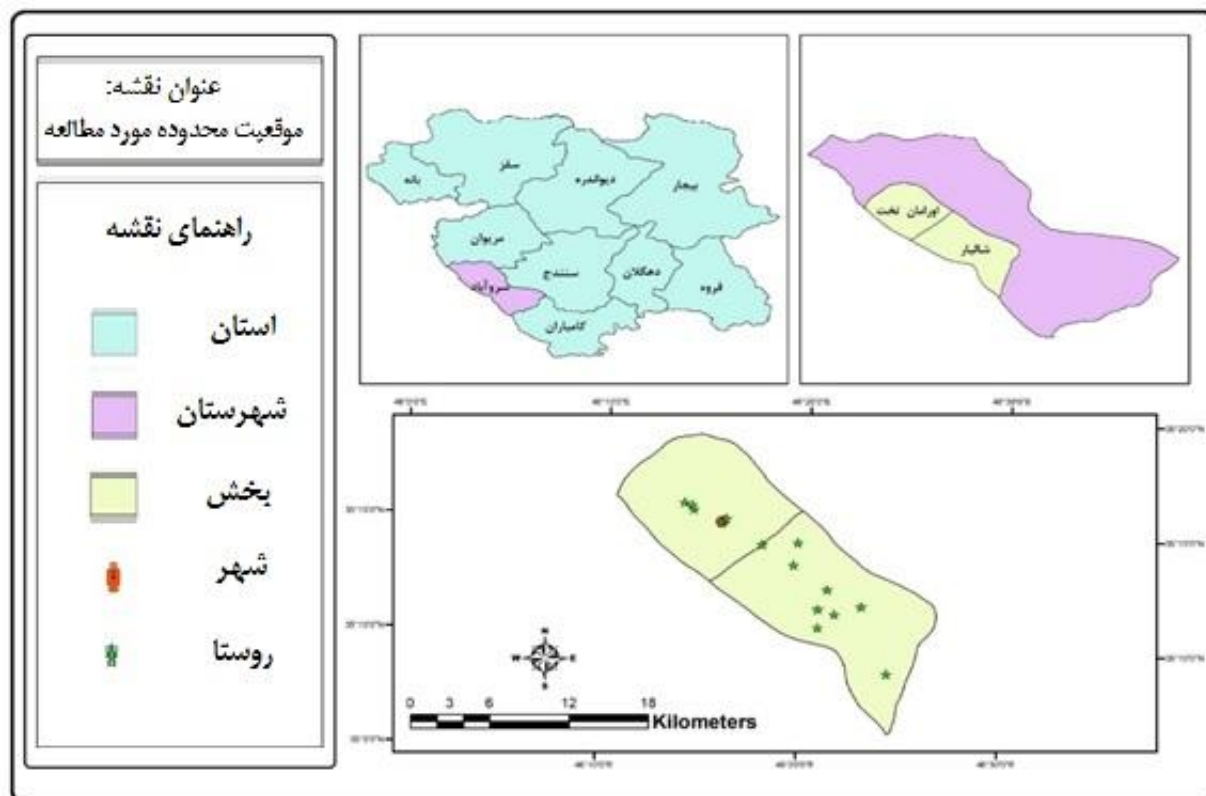
(Snee, 2008)

در مرحله بعدی راه حل‌های پیشنهادی جهت اقدام، اولویت‌بندی شده‌اند، برای این منظور نیز از مدل BWM استفاده شده است تا وضعیت ارجحیت شاخص‌ها نسبت به هم و درنهایت وزن شاخص‌ها مشخص گردند، همچنین با روش BWM مقدار سازگاری شاخص‌ها مشخص شده‌اند، به طوری که مقدار آن بین ۰-۱ است، هرچه این مقدار به صفر نزدیک‌تر باشد، نشانگر سازگاری بیشتر شاخص‌های می‌باشد. در همین ارتباط این روش شامل گام‌هایی به شرح ذیل است؛ ۱- تعیین مجموعه‌ای از معیارهای تصمیم، ۲- تعیین بهترین (مهم‌ترین / مطلوب‌ترین) و بدترین (کم‌اهمیت‌ترین / کمینه مطلوبیت) معیار، ۳- تعیین میزان ارجحیت بهترین یا مهم‌ترین معیار به نسبت دیگر معیارها با استفاده از مقادیر ۱ تا ۹، ۴- تعیین میزان ارجحیت دیگر معیارها نسبت به بدترین یا کم‌اهمیت‌ترین معیارها با استفاده از اعداد ۱ تا ۹، ۵- تعیین اوزان بهینه معیارها (صادقی دروازه و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۹).

جدول ۳- تعداد کسب و کار و سهم هر روستا از تعداد نمونه

اورامانات	روستا	تعداد کسب و کار	درصد سهم	تعداد نمونه
دهستان اورامان تخت	ری وری	۲۵	۶	۱۲
	کماله	۵۹	۱۴	۲۸
	ویسیان	۲۱	۵	۱۰
	سلین	۵۵	۱۳	۲۶
	عباس آباد	۴	۱	۲
دهستان شالیار	کلجی	۱۷	۴	۸
	بلبر	۴۲	۱۰	۲۰
	ناو	۳۸	۹	۱۸
	نوبین	۵۵	۱۳	۲۶
	ورگه ویر	۴	۱	۲
مجموع	ژیوار	۱۰۲	۲۴	۴۹
	۱۱	۴۲۲	۱۰۰	۲۰۱

شهرستان سروآباد با وسعت ۱۰۰۲ کیلومترمربع یکی از شهرستان‌های استان کردستان در غرب ایران است که از سمت غرب با کشور عراق هم‌مرز است. منطقه اورامان در یکی از بخش‌های شهرستان سروآباد در استان کردستان هست. با مساحتی برابر با ۱۴۲۸۸ هکتار است. بخش اورامان از لحاظ موقعیت جغرافیایی در مختصات جغرافیایی ۴۶/۱۰ تا ۴۶/۲۵ طول شرقی ۳۵/۵ تا ۳۵/۲۰ عرض شمالی واقع شده است. این منطقه از شمال با شهرستان مریوان و سنندج، از جنوب با شهرستان پاوه، از غرب با کردستان عراق و از شرق با بخش‌های شهرستان کامیاران محدود می‌شود و منطقه اورامان شامل دو دهستان اورامان و دهستان شالیار که شامل یک شهر و (۱۳ روستا) ۱۱ روستای دارای سکنه می‌باشد (جدول). شهر اورامان از توابع بخش اورامان محسوب می‌شود. تغییرات ارتفاعی منطقه مورد مطالعه از ۷۸۰ متر تا ۲۹۶۰ متر است که به‌طور متوسط ۱۶۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد و با توجه به تحقیقات قبلی صورت گرفته ارتفاع شهر و روستاهای این بخش در ارتفاع ۱۷۰۰ متر قرار گرفته‌اند (اصفهانی، ۱۳۹۸).

۴- یافته‌ها و تحلیل داده

از ۲۰ نفر کارشناسی که در این پژوهش با روش گلوله برفی انتخاب شده‌اند، ۸ نفر در رشته جغرافیا، ۷ نفر مدیریت و ۵ نفر در رشته اقتصاد دارای تخصص بوده‌اند. همچنین از این تعداد ۱۱ نفر مرد و ۹ نفر زن بوده‌اند (شکل ۲). بیشترین تعداد کارشناسان (۳۵ درصد، ۷ نفر) دارای مدرک کارشناسی ارشد بوده‌اند. همچنین ۶ نفر دارای مدرک کارشناسی، ۵ نفر دانشجوی دکترا و ۲ نفر دارای دکتری تخصصی بوده‌اند.

در محدوده مورد مطالعه وضعیت نوع شغل صاحبان کسب و کار در ۱۱ روستای هدف در ۸ نوع شغل مورد بررسی قرار گرفته است. که در این رابطه بیشترین تعداد صاحبان کسب و کار یعنی ۴۰ نفر در زمینه تولید و فروش غذاهای محلی فعالیت داشته‌اند. همچنین کمترین نوع شغل مربوط به صاحبان کسب و کار مربوط به تور لیدر و اجاره وسایل تفریحی به تعداد ۱۴ نفر (۶/۹ درصد) بوده‌اند. وضعیت نوع شغل سایر صاحبان کسب و کار به این ترتیب می‌باشد که؛ اقامتگاه بوم‌گردی ۲۵ نفر (۱۲/۴ درصد)، فعالیت‌های فرهنگی ۱۶ نفر (۷/۹ درصد)، صنایع‌دستی ۲۸ نفر (۱۳/۹ نفر)، رستوران ۳۳ نفر (۱۶/۳ درصد) و خانه اجاره‌ای ۳۲ نفر (۱۵/۸ درصد) می‌باشد. همچنین بیشترین تعداد کسب و کارها در روستای ژبوار (۱۰۲ کسب و کار) و کمترین تعداد کسب و کارها در روستاهای ورگه ویر و عباس آباد با تعداد کسب و کار وجود داشته‌اند.

در ادامه چالش‌های کسب و کارهای گردشگری در ۱۱ روستای مورد مطالعه بر پایه مدل ارزیابی ریسک FMEA شناسایی و تحلیل شده‌است. از این رو پس از تشکیل تیم تصمیم‌گیری و تعیین ریسک مربوط به چالش‌ها و حالت‌های آن توسط خبرگان، از آن‌ها خواسته شده‌است تا نظرات خود را در مورد احتمال، شدت و حالت کشف هر کدام از چالش‌ها (استفاده از مقیاس ۱ تا ۱۰) بیان کنند. به فرض مثال در رابطه با چالش مربوط به (مهاجرت روستاییان به شهر) شدت اثرگذاری این چالش بر منطقه بسیار خطرناک و بدون هیچ‌گونه هشدار اولیه می‌باشد. همچنین احتمال حادث شدن این چالش در منطقه اورامانات نیز متوسط می‌باشد در نهایت احتمال کشف و تشخیص این چالش در منطقه بسیار پایین و قابل‌شناسایی نمی‌باشد.

بر اساس یافته‌ها پژوهش ۳۷ چالش (ریسک) در ۴ مؤلفه شناسایی شده‌اند که تنها ۶ چالش در سطح قابل قبول قرار داشته‌اند، در حالی که ۳۱ چالش در سطح جدی و خطرناک بوده‌اند؛ در این میان توزیع ناعادلانه درآمد گردشگری، نبود و عدم وضع قوانین و مقررات در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی‌های زیست‌محیطی و عدم توجه به نیروی انسانی با بیشترین شدت قرار داشته‌اند.

جدول ۴- آسیب‌های حاصل از کسب و کار گردشگری در منطقه اورامانات

مؤلفه	آسیب	شدت	احتمال	کشف	RPN	میانگین
اقتصادی	از بین زمین کشاورزی	۹	۹	۸	۶۴۸	۵۸۵
	توزیع ناعادلانه درآمد گردشگری	۹	۹	۹	۷۲۹	
	مهاجرت روستاییان به شهر	۹	۵	۹	۴۰۵	
	کاهش تولید کشاورزی	۹	۸	۹	۶۴۸	
	وابستگی روستاییان به تولید خارج از روستا	۹	۷	۹	۵۶۷	
	افزایش قیمت زمین و هزینه خدمات	۹	۹	۷	۵۶۷	
	سطح پایین درآمد و اشتغال‌زایی	۹	۷	۸	۵۰۴	
	کاهش ظرفیت و تعطیلی کارگاه‌های صنایع‌دستی	۹	۶	۹	۴۸۶	
	عدم حمایت دولت و نبود مشوق مالی برای راه‌اندازی و گسترش کسب و کارهای گردشگری	۹	۸	۹	۶۴۸	
	نبود برنامه‌های آموزشی برای صاحبان کسب و کارهای گردشگری	۹	۹	۸	۶۴۸	
اجتماعی - فرهنگی	ایجاد ناهنجاری‌های اجتماعی	۹	۸	۸	۵۷۶	۳۹۹
	افزایش مسائل اجتماعی و ناامنی	۹	۷	۸	۵۰۴	
	تغییر آداب و رسوم	۹	۳	۹	۲۴۳	
	تغییر در وضع ظاهری و پوشش جوانان	۹	۴	۹	۳۲۴	
	ایجاد تنش میان جامعه محلی و گردشگری	۹	۲	۹	۱۶۲	
	از بین رفتن آسایش و آرامش	۹	۷	۸	۵۰۴	

مؤلفه	آسیب	شدت	احتمال	کشف	RPN	میانگین
زیست‌محیطی - کالبدی	ایجاد ذهنیت منفی و بی‌مهری جامعه	۸	۸	۷	۴۴۸	۴۲۰
	عدم وجود نهادهای محلی پویا در زمینه گردشگری	۸	۹	۶	۴۳۲	
	از بین رفتن چشم‌اندازها و برجا ماندن آلودگی بصری	۹	۶	۷	۳۷۸	
	خسارت بر آثار تاریخی	۹	۵	۸	۳۶۰	
	از بین بردن گونه‌های گیاهی	۹	۷	۷	۴۴۱	
	آلودگی هوا و ایجاد گردوخاک	۹	۸	۷	۵۰۴	
	خسارت زدن به درخت و درختچه‌های بومی منطقه	۹	۷	۸	۵۰۴	
	صعب‌العبور بودن منطقه	۹	۹	۸	۶۴۸	
	نبود امکانات زیرساختی مناسب (راه‌سازی و خدمات بین‌راهی)	۷	۷	۷	۳۴۳	
	سوانح طبیعی همچون سیل خشک‌سالی	۶	۶	۵	۱۸۰	
مدیریتی	عدم رضایت گردشگران	۹	۶	۸	۴۳۲	۴۶۳
	فقدان فرهنگ پذیری گردشگری	۹	۲	۹	۱۶۲	
	نبود و عدم وضع قوانین و مقررات در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی‌های زیست‌محیطی	۹	۹	۹	۷۲۹	
	عدم رضایت جامعه محلی	۸	۹	۹	۶۴۸	
	عدم توجه به نیروی انسانی	۹	۹	۹	۷۲۹	
	عدم تعادل جامعه میزبان و گردشگران	۹	۴	۹	۳۲۴	
	افزایش اثرات منفی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۸	۷	۸	۴۴۸	
	گسترش بیماری‌های اپیدمیک	۷	۷	۶	۲۹۴	
	عدم استفاده از نخبه‌ها و نیروی انسانی مستعد بومی جهت گسترش و پیشرفت کسب‌وکارهای گردشگری	۹	۸	۷	۵۰۴	
	عدم وجود مدیریت بحران مناسب در منطقه	۶	۶	۵	۱۸۰	
	نبود هماهنگی و همکاری ارگان‌های مربوطه	۹	۹	۸	۶۴۸	

بررسی وضعیت آسیب‌های مربوط به کسب‌وکارها در روستای ژبوار^۱ بیانگر آن است که با توجه به اینکه چون اکثریت ساکنان صاحب کسب‌وکار در این روستا در زمینه تولید و فروش غذاهای محلی و اجاره منزل فعالیت دارند با چالش‌های کاهش تولیدات کشاورزی، از بین رفتن زمین‌های کشاورزی و تبدیل به خانه اجاره‌ای و رستوران محلی، از بین رفتن چشم‌اندازها و برجا ماندن آلودگی بصری، نبود و عدم وضع قوانین و مقررات در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی‌های زیست‌محیطی و... روبه‌رو هستند.

از آنجا که تعداد و شدت چالش‌های مربوط به کسب‌وکارهای گردشگری در منطقه اورامانات در سطح بارزی قرار داشته‌اند، در ادامه اقدام به ارائه پیشنهادها شده‌است تا ضمن کاهش آسیب‌ها، بستری جهت تاب‌آوری کسب‌وکارهای حاصل از گردشگری محقق گردد.

^۱ با توجه به اینکه این روستا دارای بیشترین تعداد کسب و کار بوده است به عنوان نمونه بررسی شده است.

جدول ۵- مهم ترین گزاره های ساماندهی چالش های کسب و کار گردشگری

پیشنهادها	ریسک ها	شدت	احتمال	کشف	ریسک
از بین زمین کشاورزی	۷	۷	۶	۲۹۴	
توزیع ناعادلانه درآمد گردشگری	۷	۶	۸	۳۳۶	
مهاجرت روستاییان به شهر	۶	۵	۶	۱۸۰	
کاهش تولید کشاورزی	۷	۶	۵	۲۱۰	
وابستگی روستاییان به تولید خارج از روستا	۷	۷	۶	۲۹۴	
افزایش قیمت زمین و هزینه خدمات	۸	۷	۷	۳۹۲	
سطح پایین درآمد و اشتغال زایی	۵	۴	۵	۱۰۰	
کاهش ظرفیت و تعطیلی کارگاه های صنایع دستی	۷	۶	۶	۲۵۲	
عدم حمایت دولت و نبود مشوق مالی برای راه اندازی و گسترش کسب و کارهای گردشگری	۶	۷	۶	۲۵۲	
نبود برنامه های آموزشی برای صاحبان کسب و کارهای گردشگری	۶	۶	۵	۱۸۰	
ایجاد ناهنجاری های اجتماعی	۸	۶	۶	۲۸۸	
افزایش مسائل اجتماعی و ناامنی	۶	۶	۵	۱۸۰	
تغییر در وضع ظاهری و پوشش جوانان	۷	۵	۶	۲۱۰	
از بین رفتن آسایش و آرامش	۷	۶	۵	۲۱۰	
ایجاد ذهنیت منفی و بی مهری جامعه	۶	۵	۶	۱۸۰	
عدم وجود نهادهای محلی پویا در زمینه گردشگری	۶	۵	۶	۱۸۰	
از بین رفتن چشم اندازها و برج ماندن آلودگی بصری	۷	۶	۵	۲۱۰	
خسارت بر آثار تاریخی	۶	۶	۸	۲۸۸	
از بین بردن گونه های گیاهی	۷	۸	۷	۳۹۲	
آلودگی هوا و ایجاد گرد و خاک	۷	۷	۶	۲۹۴	
خسارت زدن به درخت و درختچه های بومی منطقه	۸	۶	۷	۳۳۶	
صعب العبور بودن منطقه	۶	۷	۶	۲۵۲	
نبود امکانات زیرساختی مناسب (راه سازی و خدمات بین راهی)	۶	۶	۶	۲۱۶	
عدم رضایت گردشگران	۷	۶	۵	۲۱۰	
نبود و عدم وضع قوانین و مقررات در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی های زیست محیطی	۶	۶	۵	۱۸۰	
عدم رضایت جامعه محلی	۶	۷	۶	۲۵۲	
عدم توجه به نیروی انسانی	۷	۶	۶	۲۵۲	
عدم تعادل جامعه میزبان و گردشگران	۷	۸	۶	۳۳۶	
افزایش اثرات منفی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۶	۵	۵	۱۵۰	
عدم استفاده از نخبه ها و نیروی انسانی مستعد بومی جهت گسترش و پیشرفت کسب و کارهای گردشگری	۶	۶	۵	۱۸۰	
نبود هماهنگی و همکاری ارگان های مربوطه	۶	۷	۶	۲۵۲	

اطمینان از برگشت سرمایه اولیه حمایت از کسب و کارها توسط نهادهای دولتی و خصوصی، بررسی و یافتن بازارهای جدی تشخیص و استفاده از فرصت های جدید بازار توسعه ظرفیت های تولید ، استفاده از منابع و ذخایر کیفیت مدیریت ریسک انواع بلاهای طبیعی و انسانی، بهبود مدیریت تخریب های زیست محیطی استفاده از تکنولوژی های ارتباطی نوآوری در تولیدات فراهم سازی زیرساخت های عمومی، نهادی، تکنولوژی رعایت استانداردهای ایمنی در محیط کسب و کار انعطاف پذیری در برابر تنش های خارجی و آشفتنی دسترسی به راه ارتباطی بهبود مهارت شغلی، بهبود سرمایه اجتماعی شاغلان (اعتماد، مشارکت، امنیت، ظرفیت پذیرش تفاوت ها)

در نهایت پیشنهادهای ارائه شده در راستای ساماندهی و کاهش چالش های کسب و کار گردشگری در منطقه اورامانات نشان داده است که تنها پنج ریسک همچنان در وضعیت بارز باقی مانده اند، در حالی که ۲۶ ریسک به وضعیت مطلوب ارتقاء پیدا کرده اند؛ بنابراین می توان عنوان داشت که راه حل های پیشنهادی می توانند در زمینه ساماندهی چالش های

کسب و کارهای گردشگری اورامانات نقش اساسی ایفا کنند، اما لازم است جهت تعیین اولویت اقدام و ضرورت توجه هر کدام، اقدام به سطح‌بندی گردد، برای این منظور نیز از مدل BWM استفاده شده است.

جدول ۶- اولویت‌بندی راه‌حل‌های کسب و کارهای گردشگری منطقه اورامانات

رتبه	وزن	کدها	شاخص
۱۳	۰.۰۳	c1	اطمینان از سطح برگشت سرمایه
۳	۰.۱	c2	حمایت از کسب و کارها توسط نهادهای دولتی و خصوصی
۴	۰.۰۷	c3	بررسی و یافتن بازارهای جدی
۷	۰.۰۵	c4	تشخیص و استفاده از فرصت‌های جدید بازار
۱۴	۰.۰۳	c5	توسعه ظرفیت‌های تولید
۷	۰.۰۵	c6	استفاده از منابع و ذخایر
۱۵	۰.۰۳	c7	مدیریت ریسک انواع بلاهای طبیعی و انسانی
۲	۰.۱	c8	بهبود مدیریت تخریب‌های زیست‌محیطی
۱۰	۰.۰۴	c9	استفاده از تکنولوژی‌های ارتباطی
۹	۰.۰۵	c10	نوآوری در تولیدات
۱	۰.۲	c11	فراهم‌سازی زیرساخت‌های عمومی، نهادی، تکنولوژی
۱۶	۰.۰۳	c12	رعایت استانداردهای ایمنی در محیط کسب و کار
۱۰	۰.۰۴	c13	انعطاف‌پذیری در برابر تنش‌های خارجی و آشفتگی
۵	۰.۰۷	c14	دسترسی به راه ارتباطی
۶	۰.۰۷	c15	بهبود مهارت شغلی
۱۲	۰.۰۴	c16	بهبود سرمایه اجتماعی شاغلان (اعتماد، مشارکت، امنیت، ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها)

پیشنهادهای ارائه شده در راستای کاهش آسیب‌های حاصل از کسب و کارهای گردشگری در منطقه اورامانات نشان داده است که فراهم‌سازی زیرساخت‌های عمومی، نهادی، تکنولوژی مهم‌ترین راه‌حل جهت ساماندهی بوده است. اولویت‌بندی راه‌حل‌ها در جدول شماره ۶ نشان داده شده است.

۵- بحث و فرجام

در دهه‌های گذشته گردشگری و کسب و کارهای حاصل از آن جایگاه ویژه‌ای در نظریات توسعه روستایی پیدا کرده و در کشورهای در حال توسعه نیز نگاه برنامه‌ریزان را به سمت خود سوق داده است. در ایران هم به دلیل وجود جاذبه‌ها و پتانسیل‌های فراوان در محیط روستایی توجه خاصی به گردشگری و کسب و کارهای حاصل از آن به عنوان یک عامل جهت بهبود اوضاع اقتصادی روستای و تبدیل به منبع درآمد و اشتغال‌زایی شده است، اما همواره فقدان راهبردها و برنامه‌ریزی مناسب در سیاست‌گذاری، باعث چالش‌های در کسب و کارهای حاصل از گردشگری شده و نتایج معکوس به بار آورده است. در این راستا تحقیق حاضر سعی داشته است، ضمن شناسایی و بررسی آسیب‌های حاصل از کسب و کارهای گردشگری در منطقه اورامانات، مبادرت به استنتاج و اولویت‌بندی راه‌حل‌های تاب‌آوری کسب و کارهای گردشگری در این منطقه کرده است. به طوری که نتایج حاصل از تحقیق با استفاده از مدل ارزیابی ریسک (FMEA) در رابطه با سوال اول پژوهش نشان داده است که ۳۷ پالش در چهار بعد (اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، زیست‌محیطی، مدیریتی) شناسایی شده‌اند که هم‌راستا با پژوهش‌های برون و همکاران، ۲۰۱۴ و بروتون و همکاران، ۲۰۱۰، صفری علی اکبری و صادقی، ۱۴۰۱ و محمدی، ۱۴۰۰ می‌باشد، از این ۳۷ ریسک ۳۱ ریسک آن معادل ۸۳/۷ درصد آن در سطح بارز (خطر جدی) تشخیص داده شده‌اند.

که لزوم سیاست‌گذاری و ارائه راه‌حل‌های مطلوب را طلب می‌کند. در زمینه بعد اقتصادی مهم‌ترین چالش توزیع ناعادلانه درآمد گردشگری، در زمینه اجتماعی - فرهنگی چالش ایجاد ناهنجاری‌های اجتماعی، در زمینه بعد زیست‌محیطی - کالبدی چالش صعب‌العبور بودن منطقه و در نهایت در بعد مدیریتی چالش نبود و عدم وضع قوانین و مقررات در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی‌های زیست‌محیطی به عنوان مهم‌ترین چالش‌ها شناسایی شدند. همچنین از میان چهار بعد مورد بررسی بیشترین چالش‌ها مربوط به بعد اقتصادی می‌باشد در نتیجه این بعد باید مورد توجه جدی قرار بگیرد. به طور کلی در این راستا بر پایه توانمندی‌های منطقه مورد مطالعه، ۱۶ راه‌حل پیشنهاد شدند؛ که نتایج عملکردی حاصل از آن‌ها نشان داده است که ۷/۸۳ درصد از ریسک‌ها به سطح قابل قبول ارتقاء پیدا شده‌اند و تنها ۱۶ درصد همچنان در سطح ریسک جدی باقی مانده‌اند، اما بهترین عملکرد در کاهش ریسک‌های (نبود مدیریت و عدم وضع قوانین و مقررات در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی‌های زیست‌محیطی، عدم توجه به نیروی انسانی و نبود برنامه‌های آموزشی برای صاحبان کسب‌وکارهای گردشگری) به ترتیب به میزان‌های ۵۴۹ واحد، ۴۷۷ واحد و ۴۶۸ واحد حاصل شده‌است که این مورد با نتایج پژوهش اکبری و همکاران، ۱۴۰۱ همسو می‌باشد. در این راستا عملکرد مطلوب پیشنهادها جهت کاهش آسیب‌های کسب‌وکار گردشگری باعث اولویت‌بندی آن‌ها شده‌است، به طوری که بر اساس نتایج حاصل از مدل BWM از میان ۱۶ راه‌حل ارائه شده، فراهم‌سازی زیرساخت‌های عمومی، نهادی، تکنولوژی، بهبود مدیریت تخریب‌های زیست‌محیطی و حمایت از کسب‌وکارها توسط نهادهای دولتی و خصوصی به ترتیب در اولویت قرار گرفته‌اند این موارد هم‌راستا با پژوهش‌های حسینی کهنوج و همکاران، ۱۴۰۰، اکبری آرباطان، ۱۳۹۹ می‌باشد. در همین چارچوب در اهمیت موضوع باید عنوان داشت که برنامه‌ریزان کشورهای درحال توسعه عمیقاً به این مطلب پی برده‌اند که فراهم‌سازی و مکان‌یابی خدمات و تسهیلات زیرساختی نقشی با اهمیت در بهبود توسعه نواحی این کشور بازی می‌کند و این نکته را پذیرفته‌اند که مکان‌یابی خدمات علاوه بر تأثیرگذاری هزینه‌ها، در کارایی و بهره‌برداری و نیز کیفیت آن می‌تواند مؤثر می‌باشد؛ بنابراین کمبود و بی توجه به زیرساخت‌ها می‌تواند مانعی بزرگ در مسیر کسب‌وکارهای گردشگری باشد؛ اگرچه در خصوص مناطق جغرافیایی، این چالش می‌تواند از منطقه‌ای به منطقه دیگر متفاوت یا دارای نقش‌های متفاوتی باشد، اما به طور عام در ایران (بر پایه یافته‌های دیگر تحقیقات) و به طور اخص در منطقه اورامانات تنها درصد کمی از کارآفرینان موفق به ادامه فعالیت‌های کسب‌وکار خود می‌شوند و نود درصد باقی مانده در مرحله راه‌اندازی یا کمی پس از آن متوقف می‌شوند. بنابراین زیرساخت کسب‌وکار گردشگری به منزله یکی از مهم‌ترین دلایل اساسی در رشد و پویایی صنعت گردشگری در منطقه اورامانات یاد می‌گردد. شایان ذکر است در این بخش علاوه بر زیرساخت‌های عمومی - نهادی، زیرساخت‌های اطلاعاتی نیز مورد تأکید است و در اهمیت این بخش نیز باید خاطرنشان ساخت؛ که لازمه بقا در دوران گذر از عصر صنعتی به فرا صنعتی و شکوفای کسب‌وکار گردشگری تجهیز هرچه بیشتر به فناوری نوین اطلاعاتی ضروری است. مورد دوم جهت تأکید در کسب‌وکار گردشگری اورامانات بهبود مدیریت تخریب‌های زیست‌محیطی ذکر شده‌است. در اهمیت این موضوع باید خاطرنشان ساخت که آنچه از پیکار انسان با طبیعت به جای مانده همچون کاهش تنوع زیستی، آلودگی محیط‌زیست، دخالت انسانی در محیط طبیعت و بهره‌برداری مداوم از منابع محیط‌زیست که به تدریج توان جذب و ترمیم محیط را اشیاع کرده است، ریشه در استفاده نادرست انسان از سرزمین و مدیریت غلط یا روش بهره‌برداری نادرست دارد. در همین راستا باید عنوان داشت که گردشگری و کسب‌وکارهای حاصل از آن به خودی خود مخرب و آسیب‌زا نیستند، بلکه ناشی از مدیریت غیر کارآمد و استفاده از علوم و فناوری، منابع انسانی و پتانسیل‌های می‌باشد.

در نهایت جهت کاهش هرچه بیشتر آسیب‌های حاصل از کسب‌وکارهای گردشگری و ارتقاء سطح مطلوبت در منطقه پیشنهادهای به شرح ارائه می‌گردند:

- حمایت مؤثر از تولید و سرمایه‌گذاری و اطمینان از برگشت سرمایه همراه سود از طریق تحقق شعارهای رونق و جهش تولید بر پایه حمایت از کسب‌وکارها توسط نهادهای دولتی و خصوصی
- توسعه و ارتقای زیرساخت (نهادی و اطلاعاتی) در منطقه بر در برنامه‌های بلند یا کوتاه‌مدت بر پایه ضرورت و نیاز برنامه‌های ارتقای مطلوب کسب‌وکارهای گردشگری
- حفظ تعادل بین توانمندی‌های منطقه اورامانات و کسب‌وکار گردشگری از طریق مدیریت زیست‌محیطی (از طریق انواع شیوه‌های اطلاع‌رسانی تا اتخاذ قوانین و مقررات).
- حمایت و جذب سرمایه‌گذاری‌های استانی و خارج از استان در زمینه ساخت اقامتگاه‌ها و صنایع‌دستی منطقه با توجه به اینکه اقامتگاه خیلی مناسب در سطح منطقه وجود ندارد.
- استفاده از توانایی فضاهای مجازی و کسب‌وکارهای اینترنتی برای معرفی منطقه اورامانات و تبلیغات مناسب جهت جذب گردشگر با توجه به اینکه در این زمینه (استفاده از توانایی فضای مجازی) در منطقه مورد مطالعه بسیار کم استفاده شده‌است.
- بایستی به آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم در مورد نحوه برخورد با گردشگر و گردشگری در نواحی روستایی اورامانات، به‌منظور جلوگیری از تعارض بین روستاییان و گردشگران در زمینه فرهنگ و آداب و رسوم مکان‌های خاص و سایر موارد آموزش داده شود.

۶- منابع

- آینه، معصومه، و الماسی‌فرد، محمد رسول. (۱۴۰۳). ارائه الگویی برای کسب‌وکار در توسعه صنعت گردشگری الکترونیک روستایی در روستاهای استان کرمانشاه. *روستا و توسعه پایدار فضا*، ۵(۳)، ۱۵۲-۱۷۱. <https://doi.org/10.22077/vssd.2024.6904.1215>
- اکبری آرباتان، کلثوم. (۱۳۹۹). *شناسایی عوامل مؤثر بر پایداری کسب‌وکارهای گردشگری تبریز در شرایط تحریم* [پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه حضرت معصومه (س)].
- اکبری آرباتان، کلثوم، عباسی، رسول، و طالاری، محمد. (۱۴۰۱). شناسایی پیشایندهای تاب‌آوری روبه‌جلوی کسب‌وکارهای گردشگری در شرایط تحریم اقتصادی. *گردشگری و توسعه*، ۱۱(۱)، ۲۵۹-۲۷۶. <https://doi.org/10.22034/jtd.2021.266569.2231>
- اکبری سامانی، ناهید، بدری، سید علی، رضوانی، محمد رضا، و سلمانی، محمد. (۱۳۹۹). ارزیابی اکوسیستم کارآفرینی گردشگری روستایی (مورد مطالعه: استان تهران). *پژوهش‌های روستایی*، ۱۱(۳)، ۵۵۶-۵۷۵. <https://doi.org/10.22059/jrur.2020.294235.1435>
- امیدوار، محسن، و نیرومند، فرشته. (۱۳۹۶). ارزیابی ریسک با استفاده از روش FMEA مبتنی بر اصول تصمیم‌گیری چند معیاره (MCDM)، *منطق فازی و تئوری خاکستری - مطالعه موردی جرثقیل‌های سقفی. بهداشت و ایمنی کار*، ۷(۱)، ۶۳-۷۶.
- بازبان، فاطمه، رضائی‌مقدم، کوروش، و فاطمی، مهسا. (۱۳۹۹). کارآفرینی در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط زنان روستایی استان فارس: کاربرد مقیاس تاب‌آوری در طول عمر کسب‌وکار. *راهنمای کارآفرینی در کشاورزی*، ۷(۱۳)، ۱۲-۲۳. <https://doi.org/10.52547/jea.7.13.12>
- بهادرانی، بتول، مرادی، محمود، ضیائی، محمود، و اکبرقلی، فرحناز. (۱۴۰۳). خوشه‌بندی روستاهای دارای پتانسیل گردشگری در شهرستان طبس. *روستا و توسعه پایدار فضا*، ۵(۱)، ۱۱۳-۱۲۹. <https://doi.org/10.22077/vssd.2023.6332.1184>
- چراغی، مهدی. (۱۴۰۱). *راهنمای توسعه کسب‌وکارهای گردشگری روستایی (مطالعه موردی: استان زنجان). پژوهش‌های جغرافیایی/اقتصادی*، ۷(۳)، ۴۲-۶۳. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27173747.1401.3.7.3.8>

- حسام، مهدی، و رضوانی، محمدرضا. (۱۳۹۴). بررسی وضعیت حمایت مالی از مشاغل گردشگری روستایی با رویکرد تحلیل شبکه‌ای (مطالعه موردی: رستوران‌های جاده هراز). پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۴(۲)، ۱۲۷-۱۴۱. <https://doi.org/10.22067/jrrp.v4i2.40417>
- حسام، مهدی، مومن، نرجس، و سالم، مرضیه. (۱۴۰۰). تحلیل فضایی زیرساخت‌های گردشگری در استان گیلان. گردشگری و توسعه، ۱۰(۱)، ۲۲۱-۲۴۰. <https://doi.org/10.22034/jtd.2020.225132.2012>
- حسینی کهنوج، سید رضا، سجاسی قیداری، حمدالله، عنابستانی، علی‌اکبر، و شهدادی، علی. (۱۴۰۰). شناسایی چالش‌های اثرگذار بر توسعه اکوسیستم کسب‌وکارهای گردشگری با استفاده از رویکرد پدیدارشناسی. برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۵(۴)، ۷۱-۱۱۲. <http://hsmasp.modares.ac.ir/article-21-49656-fa.html>
- دهقانی، ندا، احمدی، منیژه، و فراهانی، حسین. (۱۴۰۳). بررسی اثرات گردشگری بر مناطق روستایی؛ مورد مطالعه بخش مرکزی شهرستان بافت. روستا و توسعه پایدار فضا، ۵(۳)، ۱۰۴-۱۳۰. <https://doi.org/10.22077/vssd.2024.7042.1218>
- رستگار، ابراهیم، لنگرودی، سید حسن مطیعی، افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین، و دارابی، حسن. (۱۳۹۶). تبیین چالش‌های سرمایه‌گذاری سرمایه‌های ارسالی مهاجران بین‌المللی در آمایش و توسعه اقتصادی عرصه‌های مکانی-فضایی (مورد: شهرستان لامرد). برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۱(۱)، ۱۹۷-۲۱۹. <http://hsmasp.modares.ac.ir/article-21-2237-fa.html>
- رنجبر، هادی، حق‌دوست، علی‌اکبر، صلصالی، مهوش، خوشدل، علیرضا، سلیمانی، محمدعلی، و بهرامی، نسیم. (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی: راهنمایی برای شروع. مجله دانشگاه علوم پزشکی ارتش جمهوری اسلامی ایران (Annals of Military and Health Sciences Research)، ۱۰(۳)، ۲۳۸-۲۵۰. <https://sid.ir/paper/96654/fa>
- ساعدپناه، کیومرث. (۱۳۹۶). اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر ایجاد کسب‌وکارهای کوچک گردشگری روستایی (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری کردستان) [پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی].
- سجاسی قیداری، حمدالله، شایان، حمید، و حسینی کهنوج، رضا. (۱۳۹۷). شناسایی عوامل مؤثر بر شکست کسب‌وکارهای کارآفرینان محلی با روش تئوری بنیانی و رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: گلخانه‌داران مناطق روستایی شهرستان جیرفت). برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۲(۱)، ۱۵۴-۱۸۶. <http://hsmasp.modares.ac.ir/article-21-16099-fa.html>
- شریعتی، زینت، آقاجانی، حسنعلی، و حسینی، ابوالحسن. (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر مدل کسب‌وکارهای الکترونیکی در صنعت گردشگری. برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۹(۳۴)، ۲۷-۴۱. <https://doi.org/10.22080/jtpd.2020.17941.3203>
- صادقلو، طاهره، محمودی، حمیده، و جعفری، فهیمه. (۱۳۹۶). تحلیل تاب‌آوری کسب‌وکارهای گردشگری در نواحی روستایی (مورد: حوزه نفوذ گردشگاه‌های شهر مشهد). اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶، ۱-۲۲. <http://serd.khu.ac.ir/article-1-2973-fa.html>
- صادقی دروازه، سعید، صالحی صدقیانی، جمشید، مکوندی، شکوفه، و منصوری، فرزانه. (۱۳۹۹). به‌کارگیری تکنیک BWM در ارزیابی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌های انتقال تکنولوژی. توسعه مدیریت منابع انسانی و پشتیبانی، ۵۵، ۷۸-۱۰۳.
- صفری علی‌اکبری، مسعود، و صادقی، حجت‌الله. (۱۴۰۱). تحلیل چالش‌ها و راهبردهای توسعه گردشگری نواحی روستایی (مورد پژوهی: روستاهای پیرامون سد داریان در شهرستان پاوه). برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۲(۴۸)، ۲۰۵-۲۲۰. <https://doi.org/10.30495/jzpm.2022.31249.4178>
- طالشی، مصطفی، و خداپناه، کیومرث. (۱۳۹۹). ارزیابی و سنجش پایداری گردشگری در روستاهای هدف گردشگری از دیدگاه مدیران محلی (مطالعه موردی: ناحیه اردبیل). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۵(۱)، ۲۶۷-۲۸۰. <https://doi.org/10.22034/gp.2021.45990.2838>
- طیعی، علی، پرهیزگار، محمدمهدی، امینی، محمدتقی، و شیرمحمدی، یزدان. (۱۴۰۰). طراحی و تبیین الگوی کسب‌وکارهای گردشگری با رویکرد توسعه پایدار. برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۱۰(۳۶)، ۲۱۹-۲۴۴. <https://doi.org/10.22080/jtpd.2021.19291.3329>

عزیزی خالخیلی، طاهر، رزاقی بورخانی، فاطمه، یزدان‌پناه، مسعود، عظیم‌زاده، علی، و محسنی کیاسری، مصطفی. (۱۴۰۲). تحلیل راهبردی کسب‌وکارهای روستایی وابسته به گردشگری در دوران همه‌گیری کرونا. *راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی*، ۱۰(۱)، ۴۱-۵۴.

<https://doi.org/10.61186/jea.10.19.41>

علیقلی‌زاده فیروزجایی، ناصر. (۱۴۰۱). سنجش تاب‌آوری کسب‌وکارهای گردشگری در برابر بحران شیوع ویروس کووید-۱۹ (مطالعه موردی: سکونتگاه‌های ساحلی شهرستان بابلسر). *پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، ۵۴(۴)، ۱۲۱۱-۱۲۲۶.

<https://doi.org/10.22059/jhgr.2021.318710.1008260>

فرزین، محمدرضا، حسن‌پور، محمود، عرب‌مازار، علی، و محمودزاده، سید مجتبی. (۱۳۹۸). تحلیلی نهادی بر هزینه مبادله بازار و کسب‌وکارهای کوچک و متوسط گردشگری ایران. *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۸(۲۹)، ۲۱-۴۰.

<https://doi.org/10.22080/jtpd.2019.16574.3066>

قادری، اسماعیل، ضیائی، محمود، امیری، مقصود، و علی‌زاده، محمد. (۱۴۰۰). تبیین شبکه تعاملات و پیوندهای بین کسب‌وکارهای گردشگری و کارآفرینان در راستای توسعه گردشگری (مورد مطالعه: شهرستان خلخال). *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۱۳(۳)، ۶۹-۸۷.

<https://sid.ir/paper/968107/fa>

کاویانی، ابوطالب، رحمانی، بیژن، رضویان، محمدتقی، و غلیپور نخعی، عباس. (۱۳۹۷). ارزیابی نقش و تأثیر توسعه فضای کسب‌وکار کارآفرینی گردشگری در دستیابی به توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان استرآباد جنوبی در شهرستان گرگان). *نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ۲(۱۰)، ۲۵۱-۲۷۵.

<https://dori.net/dor/20.1001.1.66972251.1397.10.2.28.8>

کریم‌زاده، حسین، و ولائی، محمد. (۱۴۰۰). تحلیل نقش توسعه گردشگری در رونق کسب‌وکارهای خرد روستایی (مطالعه موردی: دهستان باروق، شهرستان میاندوآب). *گردشگری و توسعه*، ۱۰(۳)، ۱۴۷-۱۶۶.

<https://doi.org/10.22034/jtd.2021.207527.1868>

گرگانی، امیرحسین، امیری، سجاد، و زینتی فخرآباد، حسین. (۱۴۰۳). شناسایی پیشران‌های مؤثر بر توسعه پایدار کسب‌وکارهای روستایی (مورد مطالعه: شهرستان خواف). *علوم جغرافیایی*، ۲۰(۴۷)، ۱۷۲-۱۹۲.

<https://sanad.iau.ir/Journal/geographic/Article/1123722>

محمدی، نسرين. (۱۴۰۰). *شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری کسب‌وکارهای گردشگری استان قم* [پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه آموزش عالی طلوع مهر، قم].

مظفری، زهرا، و قاسمی، مریم. (۱۴۰۳). ارزیابی پایداری مقاصد گردشگری روستایی از دیدگاه جامعه محلی؛ مورد مطالعه شهرستان نیشابور. *روستا و توسعه پایدار فضا*، ۵(۳)، ۲۰-۴۹.

<https://doi.org/10.22077/vssd.2023.6181.1176>

موسایی، میثم. (۱۳۹۰). *مبانی اقتصاد توریسم*. انتشارات مه‌کامه.

نادعلی، سوسن. (۱۳۹۷). بررسی توان‌سنجی گردشگری هوشمند با تأکید بر ضرورت‌ها و الزامات زیرساختی (نمونه موردی کلان‌شهر مشهد). *فضای گردشگری*، ۷(۲۸)، ۱۲۵-۱۴۵.

<https://dori.net/dor/20.1001.1.22518827.1397.7.28.8.1>

یزدان‌پناه، پرویز، عزت‌پناه، بختیار، و بیگ‌بابایی، بشیر. (۱۴۰۱). تحلیل عوامل مؤثر بر جریان رقابت‌پذیری توسعه شهری در جهت کاهش نابرابری‌های درون‌منطقه‌ای (مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی). *مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی*، ۳(۴)، ۹۱-۱۱۳.

<https://doi.org/10.22124/gscj.2022.22313.1167>

References

- Akbari Arbatan, G., Abbasi, R. and Talari, M. (2022). Identifying the Precedents of Bounce-Forward Resilience of Tourism Businesses in The Conditions of Economic Sanctions. *Journal of Tourism and Development*, 11(1), 259-276. doi: 10.22034/jtd.2021.266569.2231 [In Persian]
- Akbari Samani, N., Badri, S. A., rezvani, M. R. and Salmani, M. (2020). Performance Evaluation of Elements of Rural Tourism Entrepreneurship Ecosystem; Case Study: Tehran Province. *Journal of Rural Research*, 11(3), 556-575. doi: 10.22059/jrur.2020.294235.1435 [In Persian]

- Aliakbari, M., & sadeghi, H. O. (2022). Analysis of the challenges and strategies of tourism development in the rural areas, Case Study: The Villages around Dariyan dam in Paveh county. *Regional Planning*, 12(48), 205-220. doi: 10.30495/jzpm.2022.31249.4178 [In Persian]
- Aligholizadeh Firozjaei, N. (2022). Assessing the resilience of coastal tourism businesses against the Covid virus outbreak crisis 19 Case study: coastal settlements of Babolsar township. *Human Geography Research*, 54(4), 1211-1226. doi: 10.22059/jhgr.2021.318710.1008260 [In Persian]
- Amirhossein Gerkani, Sajjad Amiri, Hossein Zinati Fakhrabad, (2024). Identifying drivers affecting the sustainable development of rural businesses (case study: Khaf city), *Geographical Sciences Journal*, 20(47), 172-192. magiran.com/p2792068 [In Persian]
- Ayala, J-C. & Manzano, G., (2014), the resilience of the entrepreneur. Influence on the success of the business. A longitudinal analysis, *Journal of Economic Psychology*, Vol. 42, pp. 126-135. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2014.02.004>
- Ayeneh, M. and Almasifard, M. R. (2024). Providing A Model for Business in The Development of Rural Electronic Tourism Industry in The Villages of Kermanshah Province. *Village and Space Sustainable Development*, 5(3), 152-171. doi: 10.22077/vssd.2024.6904.1215 [In Persian]
- Azizi-Khalkheili T, Razzaghi Borkhani F, Yazdanpanah M, Azimzadeh A, Mohseni Kiasari M. (2023). Strategic Analysis of Tourism-Related Rural Businesses During the Corona Epidemic. *J Entrepreneurial Strategies Agric*. 10(1), 41-54. doi:[10.61186/jea.10.19.41](https://doi.org/10.61186/jea.10.19.41) [In Persian]
- Badzaban F, Rezaei-Moghaddam K, Fatemi M. (2020). Entrepreneurship in Small and Medium-sized Enterprises of Rural Women of Fars Province: Application of Lifespan Resilience Scale-Business (LRS-B). *J Entrepreneurial Strategies Agric*. 7(13), 12-23. doi:[10.52547/jea.7.13.12](https://doi.org/10.52547/jea.7.13.12) [In Persian]
- Bahadrani, B., Moradi, M., Ziaee, M. and Akbaragheli, F. (2024). Clustering of villages with tourism potential in Tabas County. *Village and Space Sustainable Development*, 5(1), 113-129. doi:[10.22077/vssd.2023.6332.1184](https://doi.org/10.22077/vssd.2023.6332.1184) [In Persian]
- Bauernhansl, T., Mandel, J. & Diermann, S., (2012), Evaluating Changeability Corridors for Sustainable Business Resilience, *Procedia CIRP*, Vol. 3, pp. 364- 369. <https://doi.org/10.1016/j.procir.2012.07.063>
- Biggs, D., Hall, C. Michael and Stoeckl, N. (2012). The resilience of formal and informal tourism enterprises to disasters: reef tourism in Phuket, Thailand, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 20, No. 5, pp. 645–665. <https://doi.org/10.1080/09669582.2011.630080>
- Brewton, K.E., Danes, Sh., Stafford, K., Haynes, G.W. (2010). Determinants Of Rural And Urban Family Firm Resilience. *Journal Of Family Business Strategy*, Vol.1, No.3, pp. 155-166. <https://doi.org/10.1016/j.jfbs.2010.08.003>
- Brown, D., Spillman, K., Lee, M. Y., & Lu, Y. (2014). Factors influencing small tourism business performance: The case of central Kentucky, United States. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, Vol. 23, No. 7, pp.768-789. <https://doi.org/10.1080/19368623.2014.883293>
- Cheraghi, M. (2022). Rural Tourism Business Development Strategies (The Case of study: Zanjan province). *Economic Geography Research*, 3(7), 42-63. [In Persian]
- Davis, J. S., & Morais, D. B. (2004). Factions and enclaves: Small towns and socially unsustainable tourism development. *Journal of Travel Research*, 43(1), 3-10. <https://doi.org/10.1177/0047287504265501>
- Dehghani, N., Ahmadi, M. and Farahani, H. (2024). Investigating the effects of tourism on rural areas; The case study of the central part of Baft County. *Village and Space Sustainable Development*, 5(3), 104-130. doi: 10.22077/vssd.2024.7042.1218 [In Persian]
- D'Hautesserre., A (2000). Lesson in managed Destination competitiveness: The case of Foxwoods Casino Resort, *Tourism Management*. 21(5):23-32. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(99\)00097-7](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(99)00097-7)

- Farzin, M. R., hasan poor, M., Arab Mazar, A., & Mahmoud Zadeh, S. M. (2019). Institutional Analysis of Iran's Tourism Market and SME s. *Journal of Tourism Planning and Development*, 8(29), 21-40. doi: 10.22080/jtpd.2019.16574.3066 [In Persian]
- Gabasiane, A & Chiguvi, D. (2023). Factors and Challenges Affecting the Tourism Sector: An In-Depth Analysis of Botswana's Tourism. 11. 118-135. <https://marketing.expertjournals.com/23446773-1109/>
- Getz, d., Carlsen, J., Morrison, A., (2004). *He Family Business in Tourism and Hospitality*, CABI, Wallingford.
- Ghaderi, Esmail, Ziaei, Mahmoud, Amiri, Maghsoud, Alizadeh, Mohammad. (2007) Explanation of relationships and interactions network between tourism businesses and entrepreneurs based on tourism development (Case study: Khalkhal County) .*Journal of Iranian Social Development Studies*. [In Persian]
- Guo, Y., Zhang, J., Zhang, Y., and Zheng, Ch. (2018). Examining the relationship between social capital and community residents' perceived resilience in tourism destinations, *Journal of Sustainable Tourism*, pp.1-15. DOI: [10.1080/09669582.2018.1428335](https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1428335).
- Hadi Ranjbar, Ali, Akbar Haghdoost, Mahvash Salsali, Alireza Khoshdel, Mohammadali Soleimani, Nasim Bahrami, (2012). Sampling in qualitative research: A Guide for beginning, *Annals of Military and Health Sciences Research*, 10(3), 238-250. magiran.com/p1042402 [In Persian]
- Hesam, M. & Rezvani, M. R. (2015). Investigate the status of financial support rural tourism businesses together with a network analysis approach (Case study: Haraz road restaurants). *Journal of Research & Rural Planning*, 4(2), 127-141. URL <http://jrrp.um.ac.ir/index.php/RRP/article/view/40417> [In Persian]
- Hesam, M., Momen, N. and salem, M. (2021). Spatial Analysis of Tourism Infrastructure in Gilan Province. *Journal of Tourism and Development*, 10(1), 221-240. doi: 10.22034/jtd.2020.225132.2012 [In Persian]
- Hosseini Kahnooj S R, Sojasi Qeidari H, anabestani A A, Shahdadi A. (2021). Identify challenges affecting the development of tourism business ecosystem using a phenomenological approach. *MJSP*; 25 (4) :71-112 URL: <http://hsmmp.modares.ac.ir/> [In Persian]
- International Labor Organization (2023). Challenges and Opportunities for Small Tourism Businesses in South Africa, Examining Pathways to a more Resilient System.
- Karimzadeh, H. and valaei, M. (2021). Analyzing the Role of Tourism Development in Boosting Small Rural Revenues Case Study: Barough District, Miandoab County. *Journal of Tourism and Development*, 10(3), 147-166. doi: 10.22034/jtd.2021.207527.1868 [In Persian]
- Mohamed Al Matris, A. (2023). The Challenges of Rural Tourism Development. *International Journal of Eco-Cultural Tourism, Hospitality Planning and Development*, 6(2), 29-45. doi: [10.21608/ijecth.2024.299367.1005](https://doi.org/10.21608/ijecth.2024.299367.1005)
- Mozaffari, Z. and Ghasemi, M. (2024). Assessing the sustainability of rural tourism destinations from the perspective of the local community; The case study of Neyshabur county. *Village and Space Sustainable Development*, 5(3), 20-49. <https://doi.org/10.22077/vssd.2023.6181.1176> [In Persian]
- Nadali, sultan. (2018). Studying the feasibility of smart tourism with emphasis on the essentials and infrastructure requirements (case study of mashhad metropolis). *Geographical Journal of Tourism Space*, 28 () ,125-145. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22518827.1397.7.28.8.1> [In Persian]
- Omidvar M, Nirumand F. (2017). Risk assessment using FMEA method and on the basis of MCDM, fuzzy logic and grey theory: A case study of overhead cranes. *J Health Saf Work*; 7 (1) :63-76 URL: <http://jhs.w.tums.ac.ir/article-1-5591-fa.html> [In Persian]

- Panzer-Krause, S. Rural Tourism in and after the COVID-19 Era: "Revenge Travel" or Chance for a Degrowth-Oriented Restart? Cases from Ireland and Germany. *Tour. Hosp.* **2022**, 3, 399-415. <https://doi.org/10.3390/tourhosp3020026>
- Perfetto, M. C., & Vargas-Sánchez, A., "Towards a Smart Tourism Business Ecosystem based on Industrial Heritage: research perspectives from the mining region of Rio Tinto, Spain", *Journal of Heritage Tourism*, 13(6), 528-549, 2018. <https://doi.org/10.1080/1743873X.2018.1445258>
- Postma, A., Schmuecker, D. (2017). Understanding and overcoming negative impacts of tourism in city destinations: conceptual model and strategic framework", *Journal of Tourism Futures*, Vol. 3, Vol. 2, pp.144-156. <https://doi.org/10.1108/JTF-04-2017-0022>.
- Powe, Neil A. (2018). Non-amenity business growth and small town revival. *Journal of Rural Studies*, 62, 125-133. doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.07.013
- Priatmoko, S.; Kabil, M.; Akaak, A.; Lakner, Z.; Gyuricza, C.; Dávid, L.D. Understanding the Complexity of Rural Tourism Business: Scholarly Perspective. *Sustainability* **2023**, 15, 1193. <https://doi.org/10.3390/su15021193>
- rastegar E. (2017). Explaining investment challenges of international migrants' remittances in spatial planning and economic development of physical-spatial areas (case: Lamard county). *MJSP*; 21 (1) :197-219
URL: <http://hsmmsp.modares.ac.ir/article-21-2237-fa.html> [In Persian]
- Reyes-Menendez, A., Saura, J. R., & Filipe, F. (2019). The importance of behavioral data to identify online fake reviews for tourism businesses: A systematic review. *PeerJ Computer Science*, 5, e219. <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.219>
- Sadeghi Darvazeh, Saeid, Salehi Sadaghiani, Jamshid, Macvandi, Shokoufeh, & MANSOURI, FARZANEH. (2020). Using BWM Technique To Evaluate The Factors Affecting The Attraction Of Foreign Investment In Technology Transfer Projects. *TOWSEE-QUARTERLY DEVELOPMENT OF THE HUMAN RESOURCES AND LOGISTICS*, 15(55), 78-103. SID. <https://sid.ir/paper/966055/en> [In Persian]
- Shariati, Z., Aghajani, H., & Hosseini, A. (2020). Factors affecting the e-business model in tourism industry. *Journal of Tourism Planning and Development*, 9(34), 27-41. doi: 10.22080/jtpd.2020.17941.3203 [In Persian]
- Sojasi Qeidari H, shayan H, Hosseini Kahnooj S R. (2018). Identifying Factors Affecting on Entrepreneurs Local Business Defeat by Fundamental Theory and Futuristic Approach. *MJSP*; 22 (1) :154-186
URL: <http://hsmmsp.modares.ac.ir/article-21-16099-fa.html> [In Persian]
- Taleshi, M., & Khodapanah, K. (2020). Assessment and assessment of tourism sustainability from the point of view of local managers (Case study: Ardebil District). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 15(1), 267-280. http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_672739.html [In Persian]
- Tayebi, A., parhizghar, M., amini, M. T., & shermohammadi, Y. (2021). Designing and explaining the model of tourism businesses with a sustainable development approach. *Journal of Tourism Planning and Development*, 10(36), 219-244. doi: 10.22080/jtpd.2021.19291.3329 [In Persian]
- Yazdanpanah, P., Ezzatpanah, B. and Beygbabaei, B. (0621). Analysis of the Affecting Factors on the Urban Development Competitiveness Flow in Reducing the Intra-Regional Inequalities (Case Study: West Azerbaijan Province). *Geographical Studies of Coastal Areas Journal*, 3(4), 91-113. doi: 10.22124/gscj.2022.22313.1167 [In Persian]

